БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылдан үндәзилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЗВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958 ИЮЛЬ 23 СРЕДА № 145 (4115)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

АКШ-тың болгаш Великобританияның Чоокку база Ортаакы Чөөн чүкте интервенциязы-биле холбаштыр

Совет Чазактың Медеглели (1 арын).

Совет чазактың чагаалары (1 арын).

ЧОННУҢ КИЛЕҢНИГ ҮНҮ (1 арын).

Тыва Автономнуг области хөй уругларлыг иелерни «Иенин алдары» орденнер болгаш «Иенин медалы» медальдар-биле шаңнаар дугайында.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы (2 арын).

И. Кундан. — Мал чемнерин четчирибиле белеткээринче (2 арын).

А. Дугержаа. — Көдээге садыгны үзүктелиишкин чокка организастаар (2 арын).

Белеткелдерниң чаа системазы—көдээ ажыл-агыйны көдүреринiң чугула бызазы (2—3 арынар).

ӨЦНҮКТЕРНИҢ ДЕМДЕГЛЕЛДЕРИНДЕН: моол эштерниң Тывага чораанының дугайында (3 арын).

Ф. Сейфуль-Мулюков.— Делегей байдалының доңчуулазы (4 арын).

Чепсегленишкинни дүүгүрери болгаш улустар аразына кады ажылдажылга дээш Бүгү-делегей конгреси (4 арын).

Каттышкан Араб Республика биле Ирак Республиканың аразында дугуржулга (4 арын).

Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинде (4 арын).

ШКОЛАЛАР ТУДУГЛАРЫНЫҢ БОЛГАШ СЕПТЕЛГЕЗИНИҢ ТЕМПИЗИН ДҮРГЕДЕДИР

Бо чылын бистиң чуртувуска дыка хөй чаа школалар, өөредилге мастерскаялары, башкылар чурттаар ийи квартираларлыг 25 бажыңнарны белеткеп турар. Кызылда школа-интернаттың 2 улуг тудугларындан аңгыда районнарда интернаттар четкин калбартып, сес школаларның 2—3 класстарын улгаттырып турар.

1958—1959 өөредилге чылының өгезинде бистиң уругларывыс—келир үениң салгакчылары таарымчалыг кылдыр чаа туттунган, эки септеттингген болгаш көрүштүг деритгинген школаларга күзел ханышкынныг өөрензин дээш белеткел ажылдарын чорудуп турар.

Совет күрүне улус өөредилгезин улам хөгжүдери дээш чарыгдалга база чаа школаларның тудуунга чыл бүрүде хөй түңнүг хөрөнгүни үндүрүп турар. Байдал кайда эки, ажыл-агыйжы тургустунган болдур, ында ол хөренги шын ажыглаттынып, школаларның четкили калбарып турар.

Барыын-Хемчик районда «Большевик» колхозтуң колхозчулары эрткен чылын 120 уруглар өөренир школаның тудуун улусчу арга-биле кылган. Шак ындыг үлегер Бай-Тайганың Шүйде, Улуг-Хемниң Арысканда, Чөөн-Хемчиктиң Чыраа-Бажында, Барыын-Хемчиктиң Аянгатында база илереп, ында бирээзинте-ле 160 уруглар өөренир школаларның тудуу чедиишкинниг чорудуп турар. Чоннуң ындыг эгелекчи инициативазын Бии-Хем, Каа-Хем ышкаш чамдык районнарда организаставайн-даа, деткивейн-даа турар.

Үндүрген шиитпирниң күүселдези дээш демисешпес, хыналда чок удуртулганың уламындан школалар болгаш башкылар бажыңнарының тудуглары чамдык черлерде дыка хожудап турар. Кызылга кылыр пионерлер бажыңының тудуу амдыгаа чедир эгелевээн. Туран школазының тудуунга көрдүнген 300 муң рубльден үгле 4 муң ажыглаттынган. Чадаанада, Суг-Аксында, Сарыг-Септе школа тудуглары онза хожудап турар. Чаа-Хөлдүң Үрбүнде база Сүт-Хөлдүң Бора-Тайгада школа тудуглары ара соксаан.

Башкыларга чурттарга бажыңнары тудар айтырыг база хожудап турар. Чижээ, Чөөн-Хемчиктиң Хайраканда, Барыын-Хемчиктиң Шекпээрде, Каа-Хемниң Кунгуртугда тудуглар мынчага эгелевээн. Амга чедир өөредилге мастерскаялары чок, интернаттары кызыы школалар дыка хөй.

Школа тудугларының чамдык черлерде ындыг багай болуп турары удуртулганың кошкаанда. Моон уламындан капитал тудугларга көрдүнген 4500 муң рубльдиг үгле 50,2 хуузу ажыглаттынган.

Өөредилге чылынга белеткел үгле чаа тудуглар кылырында эвес, оон-биле кады бар школаларны, интернаттарны, столоваяларны хынамчалыг септээр, оттулар ыяжын, өөредилге херекселдерин четчелээр херек. Бо талазы-биле Улуг-Хемниң Торгалыг, Тес-Хөмниң Берт-Даг, Барыын-Хемчиктиң Эрги-Барлык ышкаш белеткели эки школалар бар. Моон-биле кады амдыгаа чедир септелгези орту кирбээн, оттулар ыяжы дүүгүрүнмээн школалар области дыка хөй.

Мугур-Аксы чеди чыл школазы оттулар ыяш четпес, септеле багай болганындан 1957—1958 өөредилге чылында элээн бергелерге таваржып турган. Амгы үеде ында байдал оон-даа дора. Ийи-Тал школазының оттулар ыяжы дүүгүрүнмээн, интернаттың шалалары ирик. Ында септеле бо чылын дендии хожудаан. «Малчын» болгаш Жданов аттыг колхозтарның удуртукчулары ону биле тура боттуг хемчег албайн келгени канчап-даа таарышпас.

Школа ажылын үгле башкылар, районолар харыылаар кылдыр, ону ийиги чергенiң айтырыынга санаар чамдык удуртукчуларның шак ындыг шын эвес бодалын аная көрүп болбас. Бо ажылды партия райкомнары, райкүүскомнар, улус чырыдыышкын ажылдакчыларының профэвилел обкому болгаш облоко боттуг удуртур ужурлуг.

Областың школаларында 1958—1959 өөредилге чылынга белеткелдиң чорун турарының дугайында айтырыгны СЭКП обкомунуң чоокта чаа болган бюрозунга чугаалашкаш, ол талазы-биле тускай доктаалды хүлээп алган. Каа-Хем, Эрзин, Улуг-Хем, Сүт-Хөл ышкаш чамдык районнарда школа, интернат, столовая септелгелери, оттулар ыяш болгаш өске-даа белеткелдер кончут хожудап турарын ында демдеглеп-шаан, четпестерни дарый чайладырынче угланган тодаргай хемчеглерни айыткан.

Школаның ажылы күрүнеиин, бүгү-ниитиниң херээ болур. Чаа өөредилге чылынга үлегерлиг белеткел дээш чарышты калбартыр, олче улус өөредилгезиниң бүгү ажылдакчыларын, хөй-ниитини болгаш ажылчы чонну хаара тудар.

Партия, совет, комсомол болгаш профэвилел организациялары, тудугнуң база хереглекчилер кооперациязының ажылдакчылары, бүгү адаже школа ажылынче кичээнгейни салыры чугула. Ниитиниң шак ындыг дузаламчызы чокка чаа өөредилге чылынга белеткелди чедиишкинниг шиитпирлеп шылавас. Школаларны шефке алган организациялар, колхозтар болгаш машина-трактор станциялары база боттуг дузалажыр ужурлуг.

Хөй-ниити организацияларының төлөлекчилериниң тургустунган күрүне комиссиязы хүлээп алышкын үезинде школаларның белеткелин бүгү тала-биле хынап көөрү чугула. Чедир кылдынмаан тудугларны ажыглалга киирип болбас. Эрткен чылдарда чамдык школаларга илерээн, шуудун хараш хүлээп аптар практиканы болдурбас, «Тыва тудуг» трезинiң мурнунга негелдеп шынгыы тургузар. Септелге болгаш өске-даа белеткелдерни эки көөр, илерээн четпестерни актыга айтыр болгаш ооң күүселдезин хынаары чугула.

АКШ-тың болгаш Великобританияның Чоокку база Ортаакы Чөөн чүкте интервенциязы-биле холбаштыр

Совет чазактың медеглели

Июль 17-де Великобританияның чазаа Иорданияга удур чепсектиг агрессияның үүлгедиин кылган—англи дүжүрүүнүг шериглериниң каттыжыышкыннары Иорданияның найыслалы Амман хоорайда дүжүрүүнүн алган.

Ол араб күрүнеиң херээнге шериг талазы-биле ажык холгаарлаашкының агартырын орадашпышаан, Великобританияның премьер-министри Макмиллан общиналар палатазынга чүве чугаалап тургаш, бо чорукту «агрессияга удурланыышкын кылырда» Иорданияның чазаанга дуза чедирери-биле кылган чүве деп бүзүредип турган, ынчаарга Иорданиягa кым-даа кыжанмайн турары билдингир болгай, кыжанышкынның барының дугайында чугаалап болгу дег кандыг-даа фактылар болгаш медээлер чок, ындыг болганда Великобританияның премьер-министри оларны көргүзүп шыдаваан. Великобританияның чазаның бо хемчеглерин АКШ-тың чаза бүрүн деткээн болгаш үүлдүгүнүн чүве деп англи премьер медеглеп турган. Ынчангаш англи чазак АКШ-тың агрессиязын деткип, а Каттышкан Штаттарның чаза Великобританияның агрессиязын деткип турар ышкажыл.

Ливанга удур америк агрессияның соон дарый Великобританияның Иорданияже чепсектиг халдаашкыны болза Араб Чөөн чүктүң чурттарында национал-хосталгалыг шимчээшкинни базар талазы-биле агрессчи үүлгедиглерни калбартыр бодаан планның АКШ-тың болгаш Великобританияның чазактарында барының дугайын херечилеп турар-дыр. Олар дээрге колониалдыг дарладлың кинчи-бегин улустарга база дагын дөгээрин болгаш ол чурттарның бойдус болгаш кижи курлавырларын үптээриниң аргазын америк болгаш англи монополияларга хевээр артырып бээрин күзеп турарлар.

Иорданияга шериг талазы-биле холгаарлаашкын кылыр дугайында шиитпирни үндүрбүшаан, Великобританияның чагырыкчы бөлүктери Хусейн хаанга дуза көргүзер деп чылдак-биле ол чурутта боттарының колониалдыг туруштарын катап тургузарын орадажып турарлар, олар ол туруштарын 1956 чылда дыка улуг хемчээлдии-биле чидиргеннер, ынчан иордан армияга контрольду херек кырында боттандырып турган Глабб дүжүмет баштаан британ шериг чөвүлекчилерни иордан улустуң негелдезин өзугаар чурттан үндүр ойладыпкан турган.

Великобританияның Иорданияже чепсектиг халдаашкынының алыс сорулгазы болза, үгле Иорданияның улузунуң бодунуң хамаарышпас чоруу дээш шимчээшкинин базары эвес, харын Иорданиягa быжыглаттынып алган, америк шериглерниң эжелеп алганы Ливан-биле чергелештир ол чуртту Иракта улусчу революцияны базарынга дайын талазы-биле таарымчалыг чер кылдыр ажыглаары болуп турар деп чүве Великобританияның премьер-министриниң медеглелинден илдең көстүп турар-дыр. Араб Чөөн чүктүң күрүнелериниге удур америк-англи шериг халдаашкынының хемчээлдерин улам ынай калбартырынче угланыр хөй-ниитиниң санал-оналын калчаалыг белеткээр чорук амгы үеде АКШ-та болгаш Великобританияда болуп турар.

Өске күрүнелериниң иштики херектерин чепсектиг холгаарлаар чорукту улустар аразының эргези болгаш КНО-нуң Уставы шуут хоругдаан турбуже, АКШ-тың болгаш Великобританияның чазактары ындыг холгаарлаашкынның оруунда туруп алган деп чүвени көрбейн барып болбас. Шериг авантюраларының ол оруу тайбыңның хереэнге эң-не аар-берге ужуктарлыг, ынчаарга ол орукта туруп алган ындыг кижилерден ол агрессчи үүлгедиглери дээш харыыны улус-тар негеп турар деп чүвени олар билбейн турар ужур чок. Ылангыя Египетке удур шериг авантюразының чүдек-бужар буурап дүшкениниң соонда, колонизаторларның улуг эвес корабльдериниң адыышкыныбиле болгаш кайы-бир колония азы хамаарылгалыг чуртка чепсектиг отрядтарның дүжүртүүшкүнүбиле дарлаттырган улустарның тура-халыышкынларын базып болгаш колониалдыг ёзу-чүрүмнарны хевээр артырып болур турган ындыг үелер мөнге шагда арлын чоруткан деп чүве чогум-на харын Великобританияның чазаанга чүден артык эки билдингир болур ужурлуг. Шаанда дарлаттырып чораан чүс-чүс миллион колония улустар боттарының национал эргелери дээш демиселче көдүрүп келгенде, ол улустарга боттарының хамаарышпас чоруун чедип алырда шаптыктаар дээр кандыг-даа орадажыышкыннар ам буурап дүжүүшкүнге таваржыр. Боттарының салымчолун боттарының күзээни-биле тургузуп алыр дээр улустарның ыдыктыг эргези Каттышкан Нациялар Организациязының Уставында чарлаттынган, оон адаанда АКШ-тың болгаш Великобританияның аттары база бар.

АКШ-тың болгаш Великобританияның чазактары Каттышкан Нацияларның мурнунга боттарының хүлээлгелерин дора көрген болгаш тайбыңның үрекчилери болуп үнгеннер.

Бүгү улустар, ылангыя Араб Чөөн чүктүң чурттарында болгаш олче чоок чыдар районнарда мусульман чон даштыкы чепсектиг халдаашкында таваржы берген улустарның салым-чолун сагыш амыр көрүп олурбас деп чүвени ужурлуг. Америк-англи колонизаторларның кемниг үүлгедиглериниге удур хамаарышпас чорук болгаш хосталга дээш боттарының демиселинге Араб Чөөн чүктүң улустары чаасканаан эвес.

Америк-англи агрессорларны бүгү чурттарның улустары киленээшкин болгаш каргаашкын-биле бүрүү шаап турар. АКШ-тың-болгаш Великобританияның чагырыкчы бөлүктериниң Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкте ханныг авантюразынга шиитпирлаг удурланыышкыннарның чалгыы бүгү делегейде, Великобританияның бодунда база көдүрүлген. АКШ-тың болгаш Великобританияның чепсектиг халдаашкынын соксадыр болгаш америк база англи шериглери Ливандан болгаш Иорданиядан үндүрерин улустар негеп турар.

АКШ-тың болгаш Великобританияның чазактары тайбыңга удур дайынзырак үүлгедиглерни кылган, ынчангаш Ливанга болгаш Иорданияга оларның чоруткан агрессиязының уржуктары дээш харыысалга оларга онаажыр.

АКШ-тың болгаш Великобританияның чазактары араб чурттарның иштики херектеринге чепсектиг холгаарлаашкынын соксадып, Ливандан болгаш Иорданиядан боттарының шериглерин саат чок үндүрер ужурлуг.

Бо харыысалгалыг үеде КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлели болгаш Бол Ассамблеязы тайбыңны хевээр артырар талазы-биле бодунуң хүлээлгезин күүседир, агрессияны сый шавар, чылдак чок халдаашкынга таваржы берген араб күрүнелериниң национал хамаарышпас чоруун камгалаар, ынчангаш дайынның одаан өжүрер ужурлуг деп Совет чазак санап туе.

Бодунуң кызыгаардарынга чоок чыдар районда чылдак чок агрессияның үүлгедиглерин Совет Эвилели сагыш амыр көрүп олурбас деп чүвени Совет чазак медеглеп тур, ынчангаш Совет Эвилелиниң айыыл чок чоруунуң болгаш бүгү ниити тайбыңны камгалаарының эрге-ажыктарынга чагырткан эргежок чугула хемчеглерни ол алыр ужурлуг.

1958 чылдың июль 18.

Совет чазактың чагаалары

АКШ-тың президентизи Эйзенхауэрге, Великобританияның премьер-министри Макмилланга, Француз Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң даргазы де Голльга болгаш Индияның премьер-министри Неруга июльдуң 19-та ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев чагаалар чоруткулаан, оларда болза, Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкте эгелээн дайын үскүлежиишкинин соксадыры-биле саадал чокка хемчеглерни алыр төлээде, ол күрүнелериниң чазак баштыңнарының чөвүлел хуралын КНО-нуң чингине секретарының киржилгези-биле доп-дораан чыырын саналдап турар. Чөвүлел хуралды кажан болгаш кая чыыр дугайында айтырыг моондак болуп шыдавас деп чагааларда чугаалаан. Июльдуң 22-де Женевага ужуражырын Совет чазак санаалдаан.

Президент Эйзенхауэрге Н. С. Хрущевтуң чагаазында чугаалааны: АКШ-тың Ливанда, а ооң соонда Англияның Иорданияда эгелээни боо-чепсектиг интервенция база Иракка болгаш араб делегейниң бүгү-ле күрүнелериниге диргелип келген интервенцияның кыжаныы улуг айыылдыг болгаш баштай көрүп билир аргажок ужуктарга чедирип, соксадыр аргажок болу бээр хире шыңгыы болуушкунну болдуруп болур. Чаң гыс минутада-даа саадал кылып болбас төөгүнүң бо айыылдыг шагында дайынга удур, бүгү делегейге тайбың бээш, тайбың кожа-хелбээ догуннаары дээш, чайгылыш чокка демисежип турар Совет Эвилели болза, ооң кызыгаарларының чугуда Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкте болуп турар чүүлдерни сагыш амыр көрүп олурып шыдавас. Дайын болур бе азы тайбын турар бе деп айтырыг шиитпирлеттинип турда Совет Эвилели болуушкуннуң иинге артып каап шыдавас.

Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкте эгелээн дайынныг үскүлежиишкинни таарыштырып шиитпирлээри-биле улуг күрүнелериниң баштыңнарының чөвүлел хуралын чыыры амгы байдалдарда ол чурттарның чазактарының эң-не чаагай бодалдыг хемчээ болур ийик.

Кайы-даа хүн, кайы-даа шакта чыглырын саналдап турар бис деп Н. С. Хрущев бижип турар, ол ужуражыышкын дүрген болган тудум-на улам эки болур. Дайынны чайладырынга, хөй-хөй миллион кижилерни узуткаарын чайладырынга, кайгамчык улуг материалдыг болгаш культурлуг үнелиг чүүлдерни узуткаарын чайладырынга төөгү биске эвээш үени берген-дир. Барыын талакы күрүнелерге Женева кандыг-бир чылдагаан-биле таарышпайн-даа барза, Вашингтонну киириштирбишаан, кайы-даа черге чөвүлел хуралды чыырынга совет чазак белен. Эң кол чүве—саадал кылып болбазы болур, чүге дээрге үгер-боолар шагдала боолап эгелеп турар-дыр.

Агрессорлар от-биле ойнап турарлар деп, Эйзенхауэрге Н. С. Хрущевтуң чагаазында чугаалаан. Өртү кыпсыры олу ежүреринден кезээде чиик болгай. Ынчаарга бир эвес ону кыпсыпкан болза, ооң чалбыжы хып үнүп, кожа бажыңнарны хөме ала бергелекте, ону эң-не эгезинде өжүргени дээре. Амгы тургустуна берген байдалдың үезинде эң-не шын шиитпир—Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүктен эжелекчилериниң шериглерин доп-дораан үндүрери болгаш ол районуң чурттарының улустарынга боттарының хуусалымын боттары шиитпирлээр арганы тыпсыры болур ийик.

ССРЭ-ниң, АКШ-тың, Англияның, Францияның болгаш Индияның чазактар баштыңнарының чөвүлел хуралы Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкте дайынныг үскүлежиишкинни соксадыр талазы-биле тодаргай сүмелерни ажылдап кылгаш, ол сүмелерни Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинге киирерге, КНО-нуң ол органы оларны араб чурттарның төлээлекчилериниң киржилгези-биле чугаалажып көрген турары эргежок чугула деп совет чазак санап турар дээрзин Н. С. Хрущевтуң чагаазында чугаалап турар. ССРЭ-ниң моон мурнунда-даа саналдап турганы ышкаш, Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүктүң чурттарынче боочепсек чорударын соксадыр дугайында айтырыгны база чөвүлел хурал чугаалажып көрүп болур ийик.

ЧОННУҢ КИЛЕҢНИГ ҮНҮ

Делегейге тайбың

Америк болгаш англи империалистерниң Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкче оор ёзу-биле халдаанынга совет кижилерниң кызыгаар чок киленээшкинин илередип турар ажылчы чоннарның митингилериниң чалгыы бүгү чуртта-даа, Москвада-даа калбарып турар.

Июль 18-тин ажыл хүнүнүң төнчүзүнде муң-муң москвачылар найыслалдың улуг шөлдериниң бирээзи Восстание шөлүнге чыылган. Чыылган хөй чоннуң кырында чүс-чүс кызыл пөстер болгаш лозунгулар киискин турган. Ында бижээни болза:

— Янкилер Ливандан үнүпер!

— Ливандан болгаш Араб Чөөн Чүктен америк шериглерни шуптузун доп-дораан үндүрерин негеп тур бис!

— Совет чазактың даштыкы тайбың политиказы делгерезин!

— Делегейге тайбың!

Фабрика болгаш заводтарының, эртем албан черлериниң болгаш хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери индирже үнүп турган. Профессионал эвилелдериниң Москва хоорай Чөвүлелиниң даргазы В. И. Крестьянинов доңчу эге сес-биле митингини ажыткан.

«Кадыр болгаш Маска» заводтуң кан эзилдирикчизи В. В. Клюев, Тайбың камгалалының совет комитединiң кежигүнү Педагогика эртемнериниң академиязының президентизи И. А. Каиров, «Трехгорная мануфактура» комбинадының аргыкчызы Н. И. Королева, Азия болгаш Африка чурттарының эпсеткил каттыштырылгазының Совет комитединiң кежигүнү профессор П. М. Ошанин, Москва областың Подольск районунуң «Константиново» совхозтуң саанчызы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. П. Рыгаева митингиге чүве чугаалаан.

Боттарының хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш личан болгаш ирак улустарның чөптүг маадырлыг демиселин Москваның ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле бир дөмей ниити-биле деткип турарын болгаш империалистиг агрессияны кезе шаварын негеп турар резолюцияны митингиниң киржикчилери чангыс эп-сеткилдин-биле хүлээп алган.

Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкте болуушкуннар-биле холбаштыр Совет чазактың медеглелин москвачылар бүгү совет улус-биле бир дөмей ниити-биле деткивишаан, араб чурттарның иштики херектерингe боо-чепсектиг холгаарлаашкынын доп-дораан соксадырын болгаш боттарының шериглерин Ливандан база Иорданиядан үндүрерин америк болгаш англи империалистерден негеп турар.

Агрессияны кезе шавары-биле болгаш улустарның национал хамаарышпас чоруун камгалаары-биле эң-не соңгаарлаттынып болбас болгаш шиитпирлиг хемчеглерни алырын КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелин болгаш Кол Ассамблеязын Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары чүткүлдүг кыйгырып турар.

АКШ-тың болгаш Великобританияның Москвада элчин черлериниң быжыңнарының чанында ол хүн удурланыышкынның массалыг чыскаалдары болгулаан.

Силернiң-биле бис, акы-дуңмалар—арабтар!

КИЕВ. (СЭТА). Америк шериглерни Ливанда болгаш англи шериглерни Иорданияда дүжүргени боттарының хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демисежип турар чүгле арабтарга удур эвес, харын бүгү кижи төрелгетенге удур эң-не аар-берге үүлгедиг болуп турар деп «Витчизна» журналдың редактору В. Козаченко Киевтиң литераторларының митингизинге медеглээн. Маадырлыг болгаш хосталгага ынакшылдыг улустарны дискек кырынга олуртуп шыдаптар ындыг күштер чок деп ол чугаалаан. Украинаның чогаалчылары бүгү совет кижилер-биле бир дөмей, империалистерни шаанга киир каргап турар. Чоокку Чөөн чүктүң дидим болгаш маадырлыг улустарынга хамаарыштыр мынча дээр бис: бистиң чүректеривис силернiң-биле, акы-дуңмалар—арабтар!

Митингиге чогаалчылар Н. Шумило, М. Чабанивский, П. Воронько болгаш ооң-даа өскелер база чүве чугаалаан.

Совет чазактың медеглелин бир эп-сеткилдиг деткип, Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкте империалистерниң агрессчи үүлгедиглериниге киленiг удурланыышкын илергейлеттинип турар резолюцияны митингиниң киржикчилери хүлээп алган.

«Араб өөнүктер! Силернiң чурттарыңарның хосталга, ынчы, чептүг чорук дээш, чырыткылыг болгаш аас-кежиктиг келир үеви дээш демисежиңер база силернiң ол ыдыктыг демиселиңерге совет кижилериниң бүгү чүректери силернiңбиле деп чүвени утпаңар. Агрессорларның ханныг холун силернiң чурттарынардан үндүрер дээш бүгүле болдунгу дег чүүлдерни кылырынга белен бис» деп резолюцияда чугаалаан.

Агрессорлар араб черни баспазыннар

Кызылдың септелге-механика заводунуң ажылчын, албан-хаакчылары ажыл шагы эгелээриниң мурнунда бүдүрүлге черниң кол тудуунуң мурнунга чыглып келгеннер.

Митингини заводтуң директору эш Михайлов ажыткаш, ажылчы эш Житковка сес берген. Эш Житков АКШ-тың Ливанче хаа төгүүшкүнүг агрессиязының дугайын чыылганнарга чугаалаан.

— Септелге-механика заводунуң ажылчыннары бистер америк агрессорларны бак көрүп, килеңнеп тур бис. Төрээн коммунистиг партивысты болгаш Совет чазаавысты долгандыр сырый каттышпышаан, америк колонизаторларның ажелекчи чоруунга удур күш-ажылчы чорукту бедидер бис—деп, ол чугаазын дооскан.

Ооң дараазында заводта профком даргазы эш Хреновский сес алган. Ооң чугаалааны болза:

— Бүгү делегейниң ажылчын аңгызы Ливанның ажылчы чоннарын камгалаары дээш туржур. Бүдүрүлге онаалгаларын ажыр күүседиривис-биле кады социалистиг Төрээн чуртувустуң күчүзүн улам быжыглаар бис. Камналгадан алган демир бүрүзү, пландан ажыр берген хуу бүрүзү Төрээн чуртувусту быжыглаарынга салыышкынывыс болур. Америк агрессорлар араб черни баспазын! Эжелекчи американнар Ливандан үнүп чорзуннар!

Заводтуң бухгалтери эш Рощин сес алган, бистиң аравыстан хөй-хөй эштер Ада-чурттуң улуг дайынынга киришкеннер—дээш, ооң чугаалааны—дайын деп чүл дээрзин билир бис. Ам АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери хоозуралдыг чаа дайынның өрттүн бүгү делегейге кыпсып үндүрерин күзеп турарлар-дыр. Делегейниң тайбыңга ынакшылдыг хөй-ниитизи агрессорларның ол калчаалыг планын моондактан шыдаар дээрзинге бүзүүреэр бис. Бүгү делегейге—тайбың!

Ол ышкаш моторист Кубрак болгаш ажылчын Михальченко олар сес ап чүве чугаалааннар. Олар Совет чазактың медеглелин изии-биле деткивишаан, боттарынга күш-ажылдың бедиткен хүлээлгелерин алганнар.

Заводтуң эр-херээжен ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары боттарының митингизинге Совет чазактың медеглелин бүрүү-биле чүүлдүгүнүн, америк агрессорларны Ливандан дүрген үндүрерин негээн резолюцияны чаңгыс эп-сеткилдиг хүлээп алганнар.

Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Дээрги Н. С. ХРУЩЕВКА

Багдаадган телеграмма 1958 ч. июль 18.

МОСКВА

Ирак Республиканы Совет чазак хүлээп көргенiниң дугайын дыңнадып турар болгаш бот баш миннип шиитпирленишкинге улустарның эргезин Силернiң чазаанар бүрүн хүндүткеп турарының дугайы медеглеттинип турар Дээрги Силернiң телеграммаларны Ирак Республиканың Чазаа улуг өөрүшкү болгаш хүлээп көрүүшкүн-биле алган. Иракты хамаарышпас чоруун камгалаар болгаш тайбыңны быжыглаарының база тайбыңга ынакшылдыг бүгү-ле күрүнелер-биле найыралдыг харылзааларны тургузарының хереэнге салыышкынны киирер деп мээң чазаам болу шиитпирлиг. Бистиң чурттарывыстың аразынга найыралдыг харылзааларны хөгжүдерин сеткилдиг ханызындан күзевишаан, ол харылзаалар улам ыцай хөгжүүр дээрзин онзалап демдеглексээн мен.

Ирак Республиканың Премьер-Министри А. К. КАСЕМ.

Мурнакчы звено

Барыын-Хемчик районунуң «Ленин оруу» көдээ ажыл-агый артелинде коммунист эш Саая Доржунуң удурткан звенозу бо чылдың тудуг ажылын чедиишкинниг чорудуп турар. Чылдың баштайгы чартында чурттаганың 7 бажыңнарын туткаш, ажыглалга киирген. Тудуг планын күүседири-биле чергелештир, ол звенонуң кежигүннери чаа бажыңнарны эки шынарлыг кылдыр тударынче кичээнгейни күштелдирген.

Тыва Автономнуг областа хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары“ орденнер болгаш „Иениң медалы“ медальдар-биле шаңнаар дугайында

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1944 чылдың август 18-теги Чарлыынга үндезилээш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң мурнундан шаңнаары болза:

Тос уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Ооржак** Долчутпаа Сендажиовна — Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
2. **Сарыглар** Момуй Чыртайооловна — Сүт-Хөл районнуң «Коммунизмниң херели» колхозунуң колхозчузу.

Сес уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Монгуш** Дошка-Карак Айыжовна—Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
2. **Ооржак** Серенмаа Доржаевна — Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
3. **Ооржак** Сюр-Кара Доргунчаповна—Барыын-Хемчик районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң колхозчузу.
4. **Саая** Хыраа Чаш-ооловна — Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.

Чеди уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Базыр-оол** Куулар Байындыовна — Кызыл хоорайда өг-бүле әәзи.
2. **Барыбина** Анна Максимовна— Кызыл хоорайда өг-биле әәзи.
3. **Гордеева** Пелогея Иосифовна — Кызыл хоорайда «Тыва тудуг» трезиниң ажылчыны.
4. **Куулар** Данчыт Кылыйооловна — Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
5. **Куулар** Долумаа Ш-Маадыр — Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
6. **Куулар** Тары Кылыноовна— Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
7. **Монгуш** Дембикей Шулу-Маадыр—Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
8. **Монгуш** Мат-Кара Сендажи— Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
9. **Монгуш** Шурундай Сюрюн-оол —Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
10. **Нагибина** Мария Федоровна — Тожу районнуң Сыстыг-Хем көдээ Совединде өг-бүле әәзи.
11. **Ооржак** Майзыр Халажап — Барыын-Хемчик районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң колхозчузу.
12. **Ооржак** Окпан-оол Сундуевна — Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
13. **Сагаянова** Мария Семеновна — Тожу районнуң Тоора-Хем көдээ Совединде өг-бүле әәзи.
14. **Шаннаамай** Кынгылай Даргыйбановна — Тожу районнуң Ий көдээ Совединде өг-бүле әәзи.
15. **Юрьева** Марина Родионовна— Кызыл хоорайда өг-бүле әәзи.

Алды уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Дажыймаа** Ханды-Хуурак Базыровна — Өвүр районнуң «Торгалыг» колхозунуң колхозчузу.
2. **Данзы** Куулар Демиртен — Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
3. **Долгар** Кол Маскыровна — Тожу районнуң «Май 1» колхозунуң колхозчузу.
4. **Дугур** Найыты Кыймычыковна—Тожу районнуң Азас көдээ Совединде өг-бүле әәзи.
5. **Золотых** Агафья Гавриловна — Кызыл хоорайда өг-бүле әәзи.
6. **Кустугур** Наталья Павловна — Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык көдээ Совединде өг-бүле әәзи.
7. **Монгуш** Чоскар Шыраповна— Сүт-Хөл районнуң Киров аттыг колхозунуң колхозчузу.
8. **Ойдуп** Даш Хургулооловна — Өвүр районнуң Хандагайты суурда өг-бүле әәзи.
9. **Ооржак** Макыймай Чедендеевна — Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
10. **Ооржак** Ханды Сундуевна— Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
11. **Селигеева** Екатерина Тимофеевна — Кызыл хоорайда өг-бүле әәзи.
12. **Соян** Сюрюнмаа Саая — Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
13. **Стяжкина** Анна Ивановна — Кызыл хоорайда ажылчын.
14. **Шербакова** Екатерина Тихоновна — Кызыл хоорайда өг-бүле әәзи.

Беш уругларны төрээн болгаш кижизиткен иелерни

«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

1. **Баканова** Екатерина Васильевна—Тожу районнуң Тоора-Хем көдээ Совединде өг-бүле әәзи.
2. **Берестова** Павла Петровна — Кызыл хоорайда авиапорттуң ажылчыны.
3. **Голубцова** Пелагея Васильевна — Кызыл хоорайда өг-бүле әәзи.
4. **Горина** Анна Ивановна — Кызыл хоорайда өг-бүле әәзи.
5. **Демихина** Мария Сергеевна— Кызыл хоорайда өг-бүле әәзи.
6. **Докмит** Хандыва Ажиевна — Кызыл хоорайда өг-бүле әәзи.
7. **Доргалан** Ооржак Аадый — Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
8. **Кол** Ажыма Дуганчыевна — Тожу районнуң Азас көдээ Совединде өг-бүле әәзи.
9. **Красовская** Мария Семеновна — Кызыл хоорайда өг-бүле әәзи.
10. **Куулар** Сурун Сундуевна — Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң колхозчузу.
11. **Куулар** Чудурук Чамбай-оол —Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
12. **Метке** Суге Седенчаповна — Сүт-Хөл районнуң «Ишкин» колхозунуң колхозчузу.
13. **Митззр** Кыссыгбай Кырыйыновна— Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
14. **Монгуш** Солай Сырбайовна— Сүт-Хөл районнуң Алдан-Маадыр аттыг колхозунуң колхозчузу.
15. **Ооржак** Дуу-Серен Сержиовна — Барыын-Хемчик районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң колхозчузу.
16. **Ооржак** Калбак-хөй Лопсановна—Сүт-Хөл районнуң ажылчыны.
17. **Оюнарова** Делгермаа Пичиооловна—Кызыл хоорайда өг-бүле әәзи.
18. **Роголева** Анисья Харитоновна—Тожу районнуң Тоора-Хем көдээ Совединде өг-бүле әәзи.
19. **Сарыглар** Толумчаа Маадыр-оол — Барыын-Хемчик районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң колхозчузу.
20. **Таскаранова** Пелагея Георгиевна—Тожу районнуң Ий көдээ Совединде өг-бүле әәзи.
21. **Шивитпаа** Александра Достайооловна—Өвүр районнуң «Совет Тываның 5 чылы» колхозунуң колхозчузу.
22. **Шуурге** Одоок Хоргеевна — Тожу районнуң Азас көдээ Совединде өг-бүле әәзи.
23. **Щербинина** Евдокия Николаевна—Кызыл хоорайда «Тыва тудуг» трезиниң ажылчыны.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. ТАРАСОВ.
РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары И. ЗИМИН.

Москва, 1958 чылдың июнь 30.

Бистиң чуртувуста

Москваның К. А. Тимирязев аттыг көдээ ажыл-агый академиязында радиоизотоптарны чаа лабораториязы бо чылын ажыттынган. Радиоизотоптарны көдээ ажыл-агыйга ажыглаар айтырыгларны талазы-биле боттарының билиглерин совет болгаш даштыкы тускай эртемнилер ында бедидип ап турарлар.

Чурукта: улус демократиязының чурттарындан келген тускай эртемнилерни болуу-биле Москваның көдээ ажыл-агый академиязының проректору В. С. Егоровтуң (оң талазында) хоорежип турары.

Фото Е. Кассиниң болгаш Б. Трепетовтуу. СЭТА-ның фотохрониказы.

Москва. Ломоносов кудумчузунда.

Фото **А. Стужин** биле **В. Куновтуу.** СЭТА-ның фотохрониказы.

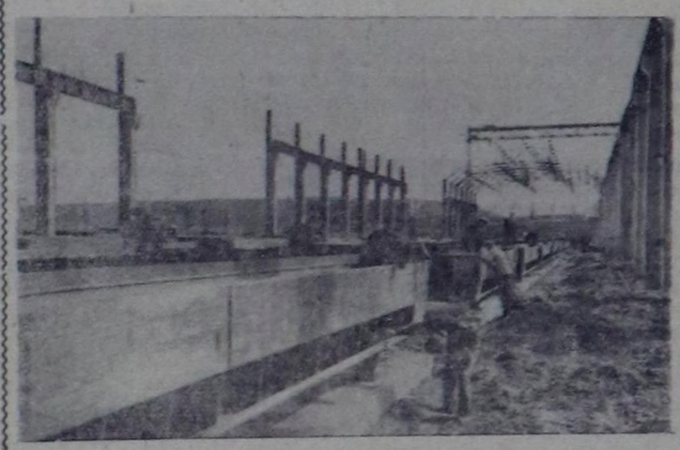

Иркутск область. Иркутскиниң алюминий заводунуң тудуу шакпын чоруп турар. Бо чылын бирги электролиз цехиниң, шахта болгаш электрометаллургия корпустарының тудуглары эгелээн.

Чурукта: бирги электролиз цехин чыып эптээр демир-бетондан тудуп турары.

Фотозу **М. Минеевтиң.** СЭТА-ның фотохрониказы.

Мал чемнерин четчири-биле белеткээринче

Бай-Тайга районнуң «Тиилелге» колхозу бо чылын алаан хөй тонна сиген, силос белеткээр планныг. Партия организациязы, баштаар чер малга четчир чемнерни белеткээринче күштерин организастаан. Колхозчулар 100 ажыг гектар сиген шөлүн аштап арыглаап суггарган. Дазылында чемиштиг культуралар 10, кукуруза 20 гектар тарыттынган, комсомолчу эш Чапай удурткан 12 кижи составтыг звено кукурузаны эки өстүрер дээш суггарып, ооң өске-даа ажаалдазын күштелдирип турар.

Беш бригадаларның бирээзи июль 10—14 хүннеринде Көп-Сөөк бажы алаактарга 26 тонна сигенни кесиштаан, бөлүп сараатталан. Эштер Маадыр, Халарбаа олар удурткан тайгада малчыннардан тургускан ийи бригада 37 тонна сигенни кезип, сараатталан алган.

Эш Чүлдүм эргелекчилээн сүт-бараан фермазының ажылдакчылары 300 тонна силос кирер чаа оңгарны кылган, эрги 4 оңгарларны сеттээн. Олар саар инек бүрүзүнге 6 тонна силосту, четчир санныг сигенни белеткээрин хүлээнгеннер, 16 хол кадыырлары-биле 4 хонукта 22 тонна сигенни кезип белеткээн болгаш 42 тонна сиген силозун салган. Ында комсомолчулар Мичеңмаа, Сурун мал чемнерин белеткээринге эң-не идепкейлиг ажылдап турар.

Артель баштаар чери мал чемнерин белеткээриниң планын бадылаан, бригадаларга, мал фермаларынга, тус-тус малчыннарга онаалаларны берген. Соруулга бодза, план ёзугаар, чогуур хуусаада 1100 тонна сигенни, 1000 тонна силосту белеткээри болур.

Партия организациязы мал чемнерин белеткеп турар колхозчуларның ортузунга агитас-массалыг ажылды күштелдирери-биле агитаторларның Чөвүлел хуралын эрттирген болгаш ажыл планын бадылаан. Агитаторлар 16 кижи тус-тус участоктарда быжыглаттынган, олар план ёзугаар беседаларны, солун номчулгазын чорудуп, агитхуудустарны, хана солунун үндүрүп турар. Лопсан, Дыгбаа, Тойбу-Хаа дээн ышкаш агитаторлар боттарының участоктарынга агитацияны доктаамал чорудуп турар. Эш Алдын эргелекчилээн кедээ клубтуң 18 кижи составтыг культура бригадазы сиген шөлдеринде ажылдап турар колхозчуларга шиини, концерттерни көргүзүп, кино көргүзүглери база болуп турар. Мал чемнериниң белеткелиниң планын чогуур үеэзинде күүседири дээш социалистиг чарыш колхозчуларның ортузунда калбарган. Ам ооң чедиишкиниг үре-түңнели дээш шыңгыы демисежири чугула.

И. КУНДАН.

Көдээге садыгны үзүктелиишкин чокка организастаар

Амгы үеде көдээниң ажыл-ишчилери чугула кампанияже — сиген кезилдезинче болгаш бөлдүрүшкүнүнче хайныышкынныг эгелеп киришкен. Бо хүннерде колхозчуларның, механизаторларның ортузунга садыгны үлегерлиг организастаары чер-черниң садыг ажылдакчыларының ең чугула хүлээлгелериниң бирээзи болуп турар.

Ырак одарларда, чайлагларда малчыннар, сиген шөлдеринде колхозчулар болгаш механизаторлар ортузунга садыгны үзүктелиишкин чок организастаар талазы-биле Чаа-Хөл райпозунуң баштаар чери чамдык хемчегларни ап чоруткан, бараанны малчыннарга, сигенчилерге эргилдир чедирип садыглаарын организастаан. Ындыг болза-даа, Ленин аттыг, «Бурунгаар» колхозтарның Ак-Хемде малчыннарынга, Сексегеде сигенчилеринге бараанны, ылаңгыя хүн бүрүде хереглел чүүлдери болур шайны, дусту, оттуг-ыышты, такпыны чедирип садыглаарын сөөлгү үеде организаставайн турар.

— Чаа-Хөл райпозу малчыннар ортузунга бараанны чедирип садыглаарын мооң мурнунда эки организастап турган, а сөөлгү он ажыг хонуктуң дургузунда биске бараан эккеп садыглаарын соксаткан ужурунда ырак магазиннерже шүүдеп чоруур ужурга малчыннар таваржып турар апарган. Малчыннар болгаш сигенчилер ортузунга бараанны чедирип садыглаар чугула ажылды райпо баштаар чери база катап организастаар болза чогуур,— деп «Бурунгаар» колхозтуң Ак-Хемде сүт-бараан фермазының ажылдакчызы эш Анай-оол болгаш Ленин аттыг колхозтуң Сексегеде сиген кезер звенозунуң удуртукчузу эш Семис-оол олар чугаалап турарлар.

Ленин аттыг колхозтуң Улуг-Ховуда, Улуг-Арт-Аксында сиген шөлүнде, тараанның чайгы ажаалдазында колхозчулар хүн бүрүнүн чугула хереглел барааннарын оларга эккеп садыглаарын негеп турарлар. Малчыннар, сигенчилер ортузунга садыгны үлегерлиг организастаарынче кичээнгейни күштелдирери райпо баштаар черинден негеттинип турар.

А. ДУГЕРЖАА.

Белеткелдериң чаа системазы—көдээ ажыл-агыйны көдүреринiң чугула быразы

(консультация)

СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң доктаалында болгаш Н. С. Хрущевтуң Пленумга илеткелинде төлевилеттинген хемчеглер болза коммунистиг тургузуушкунуң улуг планнарын боттандырарынга чугула үжүр-дүзалыг. Бо хемчеглер бистиң күрүнеистиң, бүгү совет улустуң әрге-ажылдарынга көрүп турар.

Социализм болгаш коммунизм тургузарының айтырыгларының иштинде көдээ ажыл-агый ышкаш иштиниң бүдүрүлгезиниң ындыг делгем болгаш эргежок чугула адырын хөгжүдүрүниң айтырыглары, чоннуң аъш-чемге, а үлетүрүүн көдээ ажыл-агый чиг-эдинге хереглелдерин улам-на четче хандырарының айтырыглары кончуг чугула ужур-дузалыг болуп турар. Бо айтырыгларны көрүп турар үеде партия болза белеткелдериң ужур-дузазының болгаш коммунистиг иштилелдиң тургузуушкунунга оларның ролюкүн дугайында улуг Ленинниң айтышкыннарын кезээде удуртулга болдуруп келген болгаш удуртулга болдуруп турар. Партия белеткелдериң политиказын чурт бодунуң хөгжүдезиниң кандыг-бир үе-чазазынга турган байдалга таарыштыр чорудуп, ол политика бүдүрүкчү күштериң көдүрүүшкүнүнге, социалистиг тургузугның чайгылыш чок үндезини — ажылчын ангының болгаш тараачыннарның эвилелин бүгү талалыг хөгжүдеринге максималдыг хемчәлте дузалаан турарын чедип ап келген.

СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң доктаалы болза социалистиг көдээ ажыл-агыйны улам ыңай хөгжүдериниң калбак аргаларын ажыдып турар. Ол доктаал болза марксисчи-ленинчи теорияны чогаалыкчы ёзуби-биле ажыглаанының үлегер-чижээ, Коммунистиг партияның политиказы экономиктиг эргежок чугула чорукту шын илередип, иштилелдиң материалдыг амыдыралының хөгжүдериниң талазы-биле хереглелдериниң эртемге үндезилээн учедунда чурттаан турарының херечизи болур.

Коммунистиг партия бистиң коммунизмче орукта бурунгаар шимчәшкинивисти тодаргайлаан турар эң чугула айтырыгларны өй-шаанда идип үндүрүп турар. Партия болза көдээ ажыл-агыйның байдалын анализтеп көргеш, СЭКП ТК-ның 1953 чылда болган сентябрь Пленумунга улуг четпестерни илереткен болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин шыңгыы көдүрер талазы-биле хемчегларни ажылдап кылган. СЭКП-ниң XX съездизи чонга аъш-чемниң, чиик болгаш аъш-чем үлетүрүнге чиг-эттиң албекшилин тургузар дээш демиселче партияны, совет улусту мобилизастаныышаан, көдээ ажыл-агыйны шыңгыы көдүрериниң талазы-биле үргүлчүлээрин Төп Комитетке дааскан.

Партияның ажылдап кыдганы хемчегларни боттандырганының түңнелинде чурттуң колхозтары болгаш совхозтары чаа, алаан бедик деңнелге көдүрүлген, экономика талазы-биле быжыккан, чер ажылының болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш күрүнеге дужаарын алаан көвүдеткен. Бо байдалдарда МТС-терни дамчыштыр колхозтарны техника-биле хандырарынга дүүшпес чорук тыптын келген. Партия болза машина-трактор станцияларын эде организастаар дугайында, техниканы колхозтарның боттарының холунга шилчидип бээр дугайында айтырыгны тургускан. Ол болза колхозчу тургузугну улам ыңай хөгжүдерине, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларының бот-үнезин чиигедиринге онза ужур-дузалыг. Амгы байдалдарның үезинде көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткелдериниң системазынга өскерилгелер киреринiң болгаш ол продуктуларга өртектерни чурумчударының эргежок чугула чоруу тыпты берген.

Амга чедир туруп келген белеткеддер системазынга күрүненiң колхозтар-биле бот-боттарының харылзааларының чогуур хевирлери туруп турган. Күрүне болза МТС-терни дамчыштыр колхозтарны хандырбышаан, иштиниң бүдүрүлгезин чорударынга эргежок чугула бүгү чүүлдерни оларга берип турган. Колхозтар болза совхозтар-биле кады бодунуң эдилээнде көдээ ажыл-агый продуктуларынга чурттуң хереглелин хандырып турган. Ооң-биле кады продуктуларның алаан хөй кезии МТС-терниң ажылдааны дээш натура төлевири хевирлиг кирип турган. МТС-терни эде организастааны колхозтарда бүдүрүлге харылзааларын өскерткен, ооң-биле холбаштыр көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткелдериниң чаа чурумун, чаа өртектерин болгаш негелделерин доктаадырының эргежок чугула чоруу тыштын келген. Ыныавыла дужаадгаларның болгаш МТС-терниң ажылдааны дээш натура төлевириниң талазы-биле белеткелдериң күштүг болуп келген чурумун ол хевээр артырарының эргежок чугула чоруу дүшкен. Чаа байдалдарга таарыштыр белеткелдериң чаңгыс аай формазын болгаш чурттуң зоналарының холунга шилчидип бээр дугайында айтырыгны тургускан. Ол болза колхозчу тургузугну улам ыңай бүдүрүкчүлүүн бедидеринге болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларының бот-үнезин чиигедиринге онза ужур-дузалыг. Амгы байдалдарның үезинде көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткелдериниң системазынга өскерилгелер киреринiң болгаш ол продуктуларга өртектерни чурумчударының эргежок чугула чоруу тыпты берген.

Бо айтырыгларны шиитпирлеп тургаш, Коммунистиг партия объективтиг экономиктиг байдалдарны өөренип көрүп турар. Ол болза ажыл-агыйны удуртурунуң ленинчи стилинiң чугула чүүлү болур. Марксисчи-ленинчи теорияны удуртулга болдурбушаан, партия болза ажыл-агыйны социалистиг ёзу-биле чорударының үндезин принципин — күш-ажылдың түңнелдеринге материалдыг сонуургалдың принципин ажыл-агый тургузуушкунунуң чамдык участоктарынга херекке албайн турганын буруу шапкан. Ажыл-агый удуртулгазынга ындыг хажыдыышкыннарның түңнелинде көдээ ажыл-агыйның алаан хөй адырларынга улуг болгаш ур-ениң хөжүдаашкыны биске турганын партия айыткан. Көдээ ажыл-агый продуктуларынга өртектер доктаадырда материалдыг сонуургалдың принципин хажыткан чорук чамдык продуктуларның өртектери оларны бүдүрериниң үндүрген күш-ажылдың болгаш материалдарының чарыгдалын дуглап шыдавайн бararынга чедирип турган, ол болза колхозтарның сонуургалын кудуладып турган.

Экономиктиг хоойлуларның, ылаңгыя үне хоойлузунуң негелделерин өөренип көргеш, партия 1953 чылдың соонда белеткел болгаш садыг алыышкын өртектерин эде көргүнүн, оларны бедидериниң талазы-биле улуг хемчегларни боттандырган, ооң-биле көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин көвүдеринге колхозтарның болгаш колхозчуларның материалдыг сонуургалын хандырган. Ооң ацтыда ыныавыла дужаалгаларның нормаларын алаан кудулаткан турган, ооң түңнелинде колхозтар көдээ ажыл-агый продуктуларын алаан бедик белеткел өртектеринге садарын көвүдедир, акша орулгаларын көвүдедир болгаш ниитиниң ажыл-агыйын быжыглаар арганы алганнар.

Бисте бир тээ бараанныг бүдүрүлге турар болгаш үне хоойлузу күштүг болуп турар болганда бүдүрүлге хөгжүдезинге болгаш эргилдеге чугула рольду ойнап турар ол хоойлунуң ажыл-агый практиказынга күштүг болурун хажыдып болбас дээрзин партия барымдаалап көрген. Социализм үезинде үне хоойлузу капиталистиг чурттарда болуп турары ышкаш бүдүрүлгениң регулятору болбайн турар, ындыг болза-даа ол хоойлуну шын ажыглаары социализм үезинде-даа бүдүрүлгеге идиг бээринге, боттарының түңнелдеринге ажылдакчыларның материалдыг сонуургалынга, ажыл-агый санажылгазынга болгаш камналганың көрүм-чурумунга боттуг саңлдарны көргүзүп турар.

Экономика талазы-биле үндезилеттинген өртектерни доктаадыры иштиниң күш-ажыл болгаш хөрөнгилер чарыгдалдарының шын үеедин тургузарынга, бүдүрүлгени болгаш экономиканы хөгжүдериниң материалдыг идиг бериишкиннерин тургузарынга дузалап турар. Өртектер үне-биле таарышкан турары ыарыңай албан эвес. Бистиң улус ажыл-агыйывыстың хөгжүлдезиниң угланыышкыны болгаш темпилери үне хоойлузу-биле эвес, а кол экономиктиг хоойлунуң болгаш улус ажыл-агыйының планныг, пропорционалдыг хөгжүлдезиниң хоойлузунуң негелделери-биле тодаргайлаттынып турар. Ынчангаш өртектерниң үнеден чамдык хажыдыышкыннары эргежок чугула чорук-биле үндезилеттинген болгаш коммунизмни тургузарынга дузалап турар. Ындыг болза-даа ол хажыдыышкыннар экономика талазы-биле үндезилеттинген таарышкан турар ужурлуг. Продукцияның бир дөмей хевирлиг иштиниң чарыгдалдарының талазы-биле өртектерниң чидиг болгаш бадыктаттынмаан карышкаа бүдүрүлделериниң, колхозтарның, совхозтарның, МТС-ниң ажыл-чорудулгазын шын үнелээринге шаптыктап, бүдүрүлгени хөгжүдерминге оларның сонуургалдыг чоруунга шаптыктап турар.

Кайы-бир көдээ ажыл-агый продуктузунга чаа өртектер тодарадырда бүдүрүлгенiн зона талазы-биле ортумак байдалдарын, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн өзүлдезин, продукцияның бот-үнезин кудуладырын болгаш делгеренгей социалистиг бүдүрүлге катаптаашкынынга эргежок чугула мөөнгөөшкиннер тургузарын барымдаалап колхозтарга чарыгдалдарны эгидип бээриниң эргежок чугулазын СЭКП ТК-ның июнь Пленумуу доктааткан. Бо бүгү материалдыг идиг бериишкиннерин быжыгдаарынга болгаш көдээ ажыл-агыйны көдүреринге улуг хемчәлдиг дузалаар.

СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң доктаалы болза, колхозтарның, МТС-ниң болгаш совхозтарның артыкшылдыг болгаш камналгалыг чорууунуң деннелин болур чогуурубиле үнелээр арганы бербейн турган көдээ ажыл-агый продукциязының өртектериниң шокар чоруун үзүткан, бүдүрүлгениң артыкшылдары-биле дүштүр көдээ ажыл-агый продукциязының чамдык хевирлеринге өртектериниң шын харылзаа хамаарылгаларын тургузуп, янзы-бүрү районнарга күш-ажылдың чарыгдалдарынга ылгалды илереткен дег база бүдүрүлгени рациональдыг тургузарынга болгаш тус-тус көдээ ажыл-агый зоналарын специализастааныга илип берги дег экономика талазы-биле үндезилеттинген аңгылап-ылгаан өртектерни чурттуң зоналарының айны-биле көрүп турар.

Ыныавыла дужаалгаларны болгаш МТС-ниң ажылдааны дээш натура төлевирин дужургени, көдээ ажыл-агый продуктуларының белеткелдериниң чаа чурумун болгаш негелделерин тургусканы болза черни, техниканы эң-не ажыктыг кылдыр ажыглаарынга, ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге болгаш көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедириңге колхозтарның болгаш колхозчуларның инициативазын хөгжүдеринге дузалаар. Колхозтарга техниканы садары, көдээге үлетүр бараанларының агымын көвүдедири, көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин өстүрери болгаш хоорайларның база үлетүр төптериниң аъш-чем бараанларыбиле кандырылгазын экижидери — бо бүгү иштиниң бүдүрүлгезин хөгжүдеринге болгаш совет улустуң чаагай чоруун бедидеринге чаа идиг болур.

Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрери өзери-биле кады белеткелдериниң характери база солуттуларын айтыры чугула. Амгы үеде алаан хөй продуктуларга күрүненiң

ӨННУКТЕРНИН ДЕМДЕГЛЕЛДЕРИНДЕН

Моол эштериҥ Тывага чораанының дугайында

Моол-совет найыралдың айы Моол Арат Республикага бо чылдың июнь 13-тен июль 13-ке чедир болуп эрткен. Ол айның дургузунда Моолдуң парлалгазы Совет Эвилелиниң улустарының амыдыралының дугайында хөй-хөй түүлдерни парлап үндүрген. Июнь 29-та «Үнен» солунга «Моол-совет найыралын айынга» деп доктаамал эгениң адаанга «Тыва автономнуг области» деп түүлү парлап үндүрген. Ол түүл болза, Убса аймакта «Чаа үе» деп көдээ ажыл-агый каттыжышкынының даргазы Л. Онжилдиң Тывага чораанының дугайында орук демдеглели болур.

Автор ол түүлү «Кызыче баар оруккa», «Кызыл», «Дыштаныла парыгынга», «Тиилелге» колхоз, «Чаа хөгжүлде» деп иштики эгелер-биле бижип турар.

«Совет Эвилелиниң кедээ ажылагыйы-биле, тараалаңкың бедик хөгжүлдези-биле таныжып, оон дуржулгазын көрүп алыр дээш, май айны сөвлзүредир Убса аймактың ажылчы чоннарының төлзэлекчилери кезек кижилер Улаан-Гомдан автономнуг Совет Тыва области шиглзэш үнүпкен. Аны-дуңма найыралдыг улустуң чурт-девискээринге кире бээривиске, Таңды Тываның кижилери, өске-даа совет аны-дуңмалар бисти дыка эвилең эки уткуп алган. Совет Тыва области 12 хонуктуң дургузунда 3 районга барып, 4 колхозтарның, 1 МТС-тиң, 1 совхозтуң ажылының дуржулгазын таныжып, база Кызыл хоорайның хөгжүлдезин, амыдыралын, сонуургаңчыг түүлдерин көрүп, кедээ ажыл-агый-биле холбаалыг үлетпүр черлеринге барып, коммунизмни тургузуп турар улустуң ыкыып бүдүрген хөй-хөй эки түүлдерин көрүп, бистиң ажылывыска ажыглаза чогуур хөй түүлдерни билип алдывыс»—деп, автор бодунуң түүлүнде бижип турар.

«Кызыче баар оруккa» деп эгеде Моол Арат Республикадан аалчыларны Чөөн-Хемчик районуң девискээринге—Хөндергей унунга райкүүскомнуң даргазының оралакчызы эш Базыр-оол баштаан кижилериниң уткуп алганын, оларны Чадаана хоорайның ажылчы чоннарының изии-биле хүлээп алганын эш Овжил «Үнен» солуннуң номчукчуларынга улуг өөрүшкү-биле илередип турар.

Область төвү Кызыл хоорайга келгеш, көрген түүлдери моол өннуктерге дыка солун болганын ол түүлде көргүскен.

«Кызыл хоорай Улуг-Хемниң эриинде янзы-бүрү ыяш үнүштерниң чанында туруп турар. Ол болза, совет кижилериҥ аас-кежиктиг чурттап турар аныяк хоорайларының биреззи. Кызылдың ажылчы чоннарының чурттап турар чаагайжыды кылган чуртталга бажыңнары, культураның болгаш үлетпүрнүң каът-каът бажыңнары янзы-бүрү тарымал ыяштарлыг сесерликтиң аразындан бедип үнгүлзэн. Кызыл хоорайның кудумчуларында көргүзүглер, чемненилге черлери болгаш өске-даа культура-амыдыралдың черлери ажылчы чоннарның ажыглалы болуп турар» деп автор бижип турар.

Кызылда кандыг-кандыг заводтар барын, дээди болгаш ортумак хөй өөредилге черлери ажылдап турарын ол түүлде тодаргайлап көргүскен. Областың чурт шинчилээр музейинге чораан Тываның төөгүзүнге холбашкан материалдарны көргенин, музейде делгээн түүлден Тываның янзы-бүрү хөй байлактарлыын билгенин база сонуурган бижип турар.

«Кызыл хоорайның чөөн талазында Улуг-Хемниң эриинде чаагаар үнүштерлиг черде кызылчыларның дыштаныла парыгы бар. Баарыыска совет Хакас болгаш Тыва областарның күш-культуржуларының маргылдаазы болуп турган. Бис ийи совет областарның күш-культуржуларының шалыпкын капшагай эки оюнун көрген бис»—деп түүлүң бир бөлүүнде бижээн.

Оон ынай моол өннүк Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунга чораанын түүлде бир бөлүк кылдыр бижээн. Колхозта чер ажылынын, күш болгаш хаван ажылының хөгжүлдезин, мал ажылындан хөй продуктуну ап турарын бижип турар. Ылаңгыя электри күжүн ында калбаа-биле ажыглап турары моол өннүктерге магаданчыг болганы ол түүлде илдеп.

Түүлүң «Чаа хөгжүлде» деп эгезинде тыва улустуң хөгжүлдезиниң дугайын бодунуң улузунга эш Онжил мынча деп сонуургадын турар: **«Чер ажылының бүгү ажылдарының 95 хуузун машина-техника-биле күүседип турар. Сөөлгү дөрт чылдарда он алды муң өрегелер сууржаан. Колхоз, совхоз, МТС бүрүзү суурлуг, клубтуг, турум кинолуг, эмнелгелиг, яслилиг, уруглар садтыг, радиолуг болуп турар».**

Моолдуң ажылчы чоннарының төлзэлекчилерин эш Тока хүлээп алган областың ажыл-агый, культураның дугайын тодаргай чугаалап бергенинге улуу-биле хангаын түүлүң артору илередип турар.

Түүлүң төнчүзүнде авторнуң бижээни: **«Совет Тыва областың ажылчы чоннары боттарының үнелиг санал сүмезин биске харам чокка берген. Убса аймактың кижилери бистер ол көрген түүлдеривистен хөй түүлдерни бодувустуң байдарывыска таарыштыр ажыглаар бис».**

Хой чуулдазы

Барыын-Хемчик районнуң «Совет Тываның беш чылы» колхозунуң хой фермазы Эдегей деп черде хой чуур пунктуну тургускан.

Колхозта ветеринария ажылдакчызы эш Базырның удуртулгазыбиле июль 10-га чедир 5714 хойну чугган.

М. ҮҮЛЬДУМ.

Малчыннарның чөптүг негелдеви

СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкому болгаш ажылчы чоннар депутаттарының район Соведи малчыннарның чуртталга-амыдыралының байдалын экижидер хемчегларни айыткан шиитпирлерни хөй удаа үндүрүп турза-даа, а оларның күүселдези боттанмас чорук чыл бүрүделе чаңчыл болуп келген.

Тайгаларда малчыннарга шай, дус, тапкы, керосин чергелиг хереглелдиң чугула баразнары негеттинин турар. Чөөн-Хемчик райпозунуң баштаар чери (даргазы И. Берёзкин) малчыннарже үнүшкүннүг садыгны организастап чорудар даалганы алза-даа, ол ажылды чылбүрүде-ле боттандырбайн келген.

Чайлагларда фермаларның арышеверинин байдалын болгаш малчыннарның кадыкшылын хайгаарарын районнуң кадык камгалал киллизинге СЭКП райкомундан, райкүүскомдан дааскан турда-ла, а херек кырында район эмнелгезиниң ажылдакчылары чайлагларда барык көзүлбейн турар.

СЭКП райкомунуң, район Совединиң талазындан үндүрген шиитпирлерниң күүселдезин хынаарын болгаш организастаарын малчыннар амгы үеде күлеп турар.

С. ШАГЖЫ.

Хемчег алыр шаа келген

Бии-Хем районнуң «Тиилелге» кедээ ажыл-агый артелиниң Биче Баян-Колда хой фермазының ийи кодан хойларын малдап турар С. Барыңмаа, С. Лакпа олар хүлээнген ажылынга харыысалга чок болуп, харын Сесерлиг суурда болгаш Кызыл хоорайда арагалаан, 3—4 хонган болгулаар.

Ылаңгыя С. Лакпа бодунга өскээртен ажык олча сүрүп, Кызыл хоорайның чурттакчыларындан үш молдургаларны айда бирээзиниг-не хөлезининге 15 рубль алыры-биле керээ чарып кадарган.

Бо хойжулар боттары арагалап чоруп турда, оларның өглериндe 16—17 харлыг азыранды өскүс уруглар кайы-даа үеде хой кадарган, өске-даа ажылды кылган турарлар. Оларны школага-даа өөреттпээннер.

Бир эвес моон соңгаар мындыг харыысалга чок кижилерге ниитиниң малын бо хевээр тургузар болза, оларның күш-деңгилдезидаа шоолуг немешпес, баш саныдаа менди туруп шыдавас дээрзи билдингир. Ам дарый хемчег алыр шаа келбээн бе?

В. СЫРЫГБАЙ.

Биске бижип турары

Чөөн-Хемчик районнуң «Хорум-Даг» колхозунуң О. Дамбый-Очурга удуртурган звенозу колхозчу суурдан ырак эвес Доора-Хемге 30 тонна эки шынарлыг чугайны өрттеткен. Ук чугайны колхоз бүдүрүлгезинде ылаңгыя школа, эмнелге септелгезинде ажыглап эгелээн. Звено чугай өрттедирин үргүлчүлеп турар.

М. ӨРГҮМЧҮ.

* * *

Өөр районнуң «Торгалыг» колхозта чеди чыл школазының 6 өрээлдиг чаа интернадының тудуунда эш Сүгежикке удуртқан 14 кижилиг звено, ханазын орту эртир сала берген. Колхоз баштаар чери интернаттың тудуун эрте доозар сорулганы салып, ында ажылдың организастыг байдалын экижиткен. Прицептиг 2 автомашинаны звенода быжыглаан.

Т. САРЫГ-ООЛ.

* * *

Кызылдың кедээ ажыл-агый техникумунуң чанында колхозтар кадрлары белеткээр талазы-биле салбырның үшкү курузунуң дыңнанчылары С. Дүлүүней, Д. Черкашнин олар өөредилге шактарындан дашкаар өөренип турган III класстың чолаачылары деп атты чедип алганнар. Оларның кайызы-даа экзаменнер үезинде теория болгаш практикага быжыг билиглиин көргүскен.

Б. БАГЫГ-ООЛ.

* * *

Таңды районнуң «Тиилелге» колхозунда Кызылдың № 2 тыва ортумак школазының 9-ку класының өөренинчилери 4 кижи тудуг бригадазының ажылында дузалажып турарлар. Олар ам ийи чылда тудуу доозулбаан инек кажаазын кылчып эгелээннер.

Э. ТЕЖИТ.

ИРАК

(Тайылбыр)

Араб күрүне Ирак — Чоокку Чөөн чүкте турар болгаш Иран, Турция, Каттышкан Араб Республиканың Сирия району-биле, Иордания, Сауд Аравия болгаш Кувейт күрүнелер-биле кызыгаарлажып турар. Ирактың девискээри 444,4 муң дербелчин километр. Чурттакчылары 5 миллион кижи, оларның аразында арабтар—80 хуу, 15 хуузу курдылар. Найыслалы Багдад, ында 552 муң чурттакчылар чурттап турарлар. Өске улуг хоорайлар Мосул —340 муң, Басра—206 муң, Киркук—148 муң чурттакчыларлыг.

Ирак экономика талазы-биле кошкак хөгжүлделиг, чер болгаш мал ажылдыг чурт, ында феодализминиң артынчызы дыка күштүг. Чоннуң дыка улуг кезии болур янзы-бүрү аймак сөөк улустар көшкүн амыдыралдыг чурттап турарлар.

Чурттуң чонунуң бештиң дөрт кезии кедээ ажыл-агый кылып турар. Ажыл-агыйның эң-не чугула культуразы—арбай, финикилер, кызыл тас, рис, хевең болуп турар. Дашкаар үндүрүп турар финика бүдүрүлгезиниң талазы-биле Ирак бирги черни эөлеп турар.

Болбаазырадып ажылдап турар 12 миллион га черден чүгле 3 миллион ашпас га черни ажылдап турар. Чериниң улуг кол кезии помещиктериҥ болгаш шейки аймактарның холунда турар. Багдад районунда хөй чер участогу англи капиталдың холунда турар. Феллахтер (тараачыннар) черни кадыг берге байдалдарга хөлезилеп ап, алган дүжүттүң 70 хуузун чер ээлеринге берип турар. Чер ажылында кандыгдаа механизация чок. Чер ажылының хөгжүлдезинге кылымал суггарылга улуг ужур-дузалыг болза-даа суггарылга системазы дыка куду деңнелде турар.

Ирак нефть-биле байлактыг, оон курлавырын 2.650 миллион тонна деп үнелеп көрүп турар. Нефть тывыжының талазы-биле ирак делегейде бирги черлериҥ бирээзинде турар. 1955 чылда 34 миллион тонна, 1956 чылда 31 миллион тонна нефть кастынган. Бол нефть үнер—Киркуктан чер ортузунда далай порттарынче—Триполь (Ливан) болгаш Баниас (КАР-ның Сирия району) хоорайларже нефть дамчыдар хоолайларны киирген.

Бүгү нефть даштыкы монополиялардың холунда турар. Концессияларны «Ирак петролеум компани», «Мосул петролеум компани» болгаш «Басра петролеум компани» деп үш англи компаниялар эөлеп турар. Ол компанияларның акциялары Британ нефть компанияларның, англо-голланд «Ройял датч шелл», америк «Стандард ойл оф Нью-Джерси», «Стандард оф Калифорниа», «Сокони мобил ойл», «Тексас ойл компани» дээр концернниҥ болгаш «Компани франсез дю петроль» деп француз компанияларның аразында хуваттынган. Нефть сатканынан кирген оруглаларның аажок улуг кезии даштыкы монополияларга барып турар.

Ада-чурттуң аар үлетпүрү чуртта мырынай чок. 1954 чылда ацаа 500-тен 1 муң чедир санныг ажылчыннарлыг бүдүрүлгелер чүгле 8 болгаш муң ажыг санныг ажылчыннарлыг бүдүрүлгелер 4 санаттынып турган. Чиик үлетпүрде туйбу, черепица, дүк болгаш хевең, саазын пестер, цемент, шил болгаш өскелерни-даа бүдүрер 2 муң хире үүрмек бүдүрүлгелер бар.

Делегейниҥ бирги дайынынын соонда Ирак херек кырында колоний хамаажылгага турган. Хамаарышпас Араб күрүнени тургузар дугайында Англияның аазашкынын херекке албайн, түр тайбыңның негелделерин үрээш 1918 чылдың ноябрьде англи шериглер Мәсульдуң нефтилиг районун эөлеп алган, нефть байлакты контрольдаарын докталткан. Англи империалистер эөлеп алган девискээрни аныяк Совет республикага удур эөлекчи халдаашкынкарга ажыглаан.

1920 чылда чаа тургустунган Ирак күрүнени колония кылыры-ның «Мандадын» Англия чедип алган. Оортан бээр үр үениҥ дургузунда Ирак англи империализмнин херек кырында колониязы болуп келген.

Премьер-министрге чедир күрүне албанын хөй удаада кылын чораан Нури Саид үр чылдарның дургузунда Иракка АКШ-тың, Англияның империалистиг бөлүктериниҥ шынчы баразан болукчузу болуп келген. Чурттуң иштинде реакциялыг күштерге болгаш империалистерниҥ деткимчезинге даянып алган Нури Саид ирак улустуң национал-хосталгалыг шимчээшкинин кам-хайыра чокка базын келген. Муң-муң ирак патриотчулар кара бажыңнарга хилинчектеттирген, деспотилиг партиялар хоругдаттырган, демократтыг хосталгаларны баскан турган.

Иракты девискээринде шериг-агаар базаларын Англияга берген турган. 1955 чылдың январьда ирак чагырыкчы бөлүктер Совет Эвилели-биле дипломаттыг харылзаларны үскен, а 1955 чылдың февральда Ирак АКШ-тың болгаш Англияның империалистериниҥ негелдезин өзугаар Турция-биле шериг керээзи чарган, ол керээ Чоокку болгаш Ортазкы Чөөн чүктүҥ улустарының национал хосталгалыг демиселинге удур империалистиг күрүнелериниҥ чепсээ—Багдад пактызының өзээ болган. Хамаарышпас чаа күрүне Каттышкан Араб Республиканы тургусканы Египет биле Сирияның органиктиг болгаш хоойлу өзугаар каттышкан чоруунга удурланыштыр Нури Саид даштыкыдан алган айтыышкынларны боттандырбышаан, Ирак биле Иордания составтыг Араб федерацияны тургузуп алган.

Нури Саид Ливан улустуҥ тураалышкынындан корткаш, хамаарышпас политика дээш демисел Иракты база хөме алы бээр деп айыылыгнаш, Ливанда национал-хосталгалыг демиселди базары-биле колонийжи күрүнелериниҥ чагырыкчы бөлүктериниҥ айтыышкыны-биле Багдад пактызынга тургаш калчаалыг үүлгедиглерни кылып турган.

Полицейжи өзу-чурум, өлүрүкчү чорук ирак улусту коргудуп, бодунуҥ эргелери, национал хамаарышпас чоруу дээш демиселден ону ойталдып шыдаваан. Реакцияның калчаалыг чоруунга удур Иракты ажылчын аңгызы массалыг тураалышкыннарны, удурланышкыннарны, удурланышкынныг демонстрацияларны хөй удаа кылып келген. Даштыкының дарлалындаа хосталыры дээш демиселге чурттуҥ интеллигенциязы, өөреникчи аныяктары улуг салышкынны киирген-нер. Азияның болгаш Африканың чурттарының эң-сеткил каттыштырылгазының Каир конференциязынга ирак патриотчуларның күчүлүг үнү дыңналып турган.

Иракты шуурганныг болуушкунар хөме алган деп Бейруттан дыңнадып турар. Сөөлгү хүннерге чедир догуунаан турган монархиялыг чазак дүжүр октаттырган. Ирак Республика тургустунган, Нури Саидтиҥ чазаа дүшкен. Абдель Керим Касем баштаан чаа чазак тургустунган. Телеграф агентилериниҥ медээзин өзугаар алырга чаа чазак агрессчи Багдад пактызын күш чок болдурган. Республиканы тургускынга ирак улус байыр чедирип турар.

Колхозтуҥ дээре хойжулары

Чөөн-Хемчик районнуҥ «Коммунизмче орук» колхозунуҥ хойжузу Күжүгет Дагба-Доржу колхозта дээре хойжуларның бирээзинге санадып турар. Ол чеди чыл дургузунда хой кадарып турар.

Хойжу бо чылын хураганнаан 325 хойлардан 335 хураганнарны менди камгалап алган. Бо чылын беш удаа одар солуп көшкен. Баштайгы кыргылдала хой бүрүзүнден ортумаа-биле 1,5 кг дүктү кыргаан. Куску кыргылда биле кады хой бүрүзүнден 2 кг дүктү алырынга ол бүзүрелдиг. Хойжу 2 тонна эки шынарлыг сигенни кезип алырын хүлээнген.

К. БОРА-КОЖЕ.

* * *

«Коммунизмче орук» колхозтуҥ кежигүнү Сат Сагбалдай 1954 чылдың күзүнүнден бээр хойжу болуп ажылдап келген.

Иелериниҥ чарып үскен хураганнарны хүлээп алган баштайгы чылында аныяк хойларны ажаап хайгаараары дуржулга чок малчынга эөлөп берге турган. Ынчалзажок кежээ шыдамыккай малчын ол бергелерни ажып эрткен. Ол дуржулгалыг малчыннарның база кедээ ажыл-агыйының тускай эртемниглериниҥ арга сүмезин дыңнап, ону бодунуҥ практиктиг ажылынга ажыглап келгениниҥ эш Сагбалдай ам чүгле колхозтуҥ дээре хойжузу эвес, харын областың мурнакчы хойжуларының бирээзинге санаттырып турар.

Хойжу Сагбалдай бо чылын хураганнаан 300 баш хойлардан 338 хураганнарны камгалап алган. Часкы кыргылдала хой бүрүзүнден ортумаа-биле 1,7 килограмм дүктү кыргып алган.

С. КЫЗЫЛ-ООЛ.

Мурнакчы механизаторлар

Улуг-Хем районнуҥ Жданов аттыг кедээ ажыл-агый артелиниҥ кежигүнү, мурнунда Шагаан-Арыг МТС-ке ажылдап турган тракторист Виктор Малбык-оол ам 8 чыл ажыг үе дургузунда механизатор болуп ажылдап турар.

Тракторист В. Малбык-оол ам бодунуҥ колхозунда механизатор болуп ажылдап турар. В. Малбык-оол механизатор болуп ажылдаан үезиниҥ дургузунда бүдүрер ажылдың сезон нормаларын үргүлчү ажыр күүседип, мурнакчыларның одуруунга кирип, районнуҥ, областың хүндүлел самбыраларынга демдеглеп, МТС-тиҥ дирекциязындан өртектиг үүлдер-биле хөй удаа шаңнадып, Бүгү-эвилелдиҥ кедээ ажыл-агый делгелгезиниҥ үш удаа киржикчизи болуп келген.

Виктор Седийбенович Малбык-оол чайгы, күскү чер аңдарарының үезинде хүн бүрүнүҥ бүдүрер ажыл нормазын 160-дан 225 хуу күүседип турар.

Ю. ДОРЖУ.

Трактор бригадазында

Улуг-Хем районнуҥ Ленин аттыг колхозунда ажылдап берип турар Шагаан-Арыг МТС-тиҥ 5-ки трактор бригадазы (бригадири эш Кондратьенко) чазын 1062 гектар тараа культураларын чогуур хуусаада, агротехниктиг деңнелге тарып дооскан. Ам бо үеде тарзаның, күкүрузаның үнүжү эки.

Трактор бригадазы 700 гектар чайгы чер аңдарылгазын чорудар турган 800 гектарны ажылдап кылган, ам күскү чер аңдарылгазынче эгелеп кирген. Тракторист А. Вацпан «ДТ-54» деп тракторбиле хүнде 6,10 гектар черни аңдарар турган 9 гектарны аңдарып турган. Тракторист Валов 197 кг, Аракчаа 207 кг, Кара-оол 183 кг, Дуганчап 163 кг кывар, чаар материалдарны камнап алганнар.

К. ДОРЖУКАЙ.

Чылгычының чедиишкини

Тожу районнуҥ «Совет Тыва» кедээ ажыл-агый артелиниҥ чылгычызы эш Ламажап бо чылын улуг чедиишкинниг болган. Ол 70 белерниҥ 70 кулуннарын чидириг чокка доруктуруп турар.

Эш Ламажап ам дөрт чыл иштинде чылгыны эки кадарып, ажылга арга-мергежилди улам шиңгэдип ап турар. Ол өске эш-өөрүнге солун номчулгазын база чорудуп турар.

М. КЕНДЕН.

Чоруттунган ветеринарлыг хемчеглер

Чаа-Хөл районнуҥ Ленин аттыг кедээ ажыл-агый артелиниҥ мал эмчизи эш Васильев ниитиниҥ малын янзы-бүрү зарыглардан камгалаар дээш эөлөн хемчеглерни ап чоруткан. Колхозтуҥ 12 муң 362 баш шээр малын чуп эмнээн.

Мал зарын болдурбазының хемчеглерин баш бурунгаар чорударынга комсомолчу-аныяктарның 13 кижи составтыг звенозу идепкейлиг дузалашкан. Чайлагларда шээр мал ам эки семирип турар.

С. СОТНАМ.

Үн бижидер бригада

Бүгү-эвилелдиҥ үн бижиир бажыңының комплексилиг бригада ажылдакчыларының бөлүү Тывада келген. Бригаданың составында хөгжүм дамчыдылга чериниҥ редактору Владимир Васильевич Борцов, үн оператору Евгений Николаевич Птичкин, техниктер Виктор Абрамович Финкорет, Елена Александровна Сабо олар бар.

Ук бөлүк тыва национал музыканың аялгаларын, областың хөгжүм-шин национал театрының артистериниҥ дээре күүседилгелерин пластинкага бижидерлер. Оон ынай бригада районнар эргип, Культура бажыңнарының, клубтарның боттывынгыр-уран-чүүлдериниҥ көргүзүг күүселделерин база бижидерлер.

Шээр малдың уксаазын экижидеринче

Сүт-Хөл районнуҥ «Алдан-Маадыр» колхозу шээр малдың уксаазын экижидериниҥ хемчеглерин ап келген. Нарын дүктүг кошкарның үрези-биле тарып боозаткан хойлардан төрүттүнген хураганнар 700 баш.

Колхозка өстүрген нарын дүктүг хайнак кошкарларның бирээзинденне 5-6 кг дүк кыргыттынган. Энир чылгы нарын дүктүг хураганнарның бирээзи 2 кг дүктү берген. Нарын болгаш хоюг дүктүг, бирги болгаш ийиги салгалдың ангор уксаалыг хайнак 360 аныяк өскүлер бар. Оларның бирээзинден ортумаа-биле 500 грамм дүк кыргыттынган.

М. ДАРЖАЙ.

„Коммунизмче орук" колхозта

Артель бүдүрүлгезин ылаңгыя тудуг ажылын улам калбартырынга чугай, туйбу чугула негелделиг. Өөр районда «Коммунизмче орук» колхозтуҥ тудуг бригадазы бо чылын 75 муң туйбу болгаш 30 тонна чугай белеткээр планныг. Бо ажылдарда ийи звеноларны быжыглаан.

Коммунист Самбуунуҥ звенозу белеткел ажылдарын чогуур өйүнде доосканы, туйбуну бүдүрүп эгелей берген. Сөөлгү хүннерге чедир 30 муң туйбуну кылган, оон шынары багай эвес деп чүвени ажылдың практиказы көргүскен. Ам ийиги эөлчегде 20 муң туйбуну белеткеп турар.

Чугай өртедириниҥ звенозунда 6 кижи бар. Мастер Баадайның ол звенозу белеткелин база эки чоруткан. Амгы үеде чугайны өртедип эгелей берген.

* * *

Колхозтуҥ Улаатайда тараазының үнүжү дыка эки. Ол болза, часкы хову ажылын организастыг, агротехниктиг негелделер өзугаар чоруткан-ын, чайгы ажаалданың эки болганын херечилеп турар.

Хову бригадазының Очур-оолга удуртурган звенозу 250 гектарнын суггарылдазын ийи удаа чорутқан. Ол ышкаш дүжүт алышкынынга база хынамчалыг белеткеп турар.

* * *

«Коммунизмче орук» колхозтуҥ колхозчулары ында ортумак школаның өөредилге мастерскаязының тудуунда идепкейлиг киржип турар. Узуну 26 метр, дооразы 8 метр үш өрээлдерлиг бажыңның кол кылыглары доозулган.

Тудугнуҥ ниити өртээ 80 муң рубль. Ону кыска үеде кылган чорук школага-даа дузалыг, а колхозка оруға база немешкен.

Ш. САНДЫЙ.

Делегей байдалының допчулалы

Империалистер чажыртынган көжегезин ап октапкан

Делегей болза империалистерниң Чоокку Чөөн чүкте чепсектиг ажык агрессиязының мурнунда болу берген. АКШ-тың 6-гы флодунуң корабльдери-биле июль 15-те америк шериглери Ливанда дүжүрүп эгелээн. Ийи хонук эрткен соонда англи ужар-чүүлдүң десант шериглери Иорданияла дүжүрттүнүп алган. Чоокку Чөөн чүкке улам ыңайгы интервенцияның планнарын АКШ-тың болгаш Англияның чагырыкчы бөлүктери ажылдап кылганының дугайын даштыкы парлалга дыңнадып турар.

Америк командылал чери хөй санныг чепсектиг күштерни Турцияже чорудуп турар. Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, июль 17-де Аданда турк шериг-агаар базазында америк солдаттарлыг хөй санныг транспорт самолеттары кээп хонгулап алган. Америк стратегия ужар-чүүлүн, АКШ-тың Атлантикада болгаш Оожум океанда флоттарын дайынчы белен байдалда тургускан. Атлантикада америк флоттуң кол командылакчызы адмирал Райттың медеглээнин ёзугаар алырга, 200 мың ажыг солдаттарлыг болгаш офицерлериг база 500 чыгам корабльдериг болгаш 150 эскадрильялыг ол флотту «дужаал алганының соонда дөрт шак болганда-ла дайын чорудулгаларынче кирип болур ыңдыг белен байдалда тургускан». Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүктүң районунга хөй чепсектиг күштерни мөөннээри-биле капсырлаштыр, АКШ-тың болгаш Англияның шериглерин Ливанда болгаш Иорданияда аппарын дүжүргени Атлантика блогунуң баштакчылары чажыртынган көжегезин боттарындан ап октапкан, тайбыгга ынакшылдыг араб улустарга үдүр ажык шериг авантюраларынче шилчээнин херечилеп турар-дыр.

АКШ-тың болгаш Англиялың чагырыкчы бөлүктери Чоокку Чөөн чүкче чепсектиг халдаашкынны эгелээш, улустар аразының эргезиниң бүгү-ле норма-чижектерин дора көрүп, Каттышкан Нациялар Организациязының Уставын үрээн болгаш бүгү кижи төрелгетенге чөңгээни кылганнар.

АКШ-тың президентизиниң өмүнээзинден Ак бажыңның кылган медеглелинге бадыткап турганы болза, америк чазак бодунуң шериглерин Ливанче «Ливанның девискээр талазы-биле бүдүн турар болгаш хамаарышпас чоруунуң дугайында АКШ-тың сагыш-салыышкынын көргүзери-биле», а ол ышкаш ол чурттуң девискээринде турар америк хамаатыларны камгалаары-биле кирген аянныг болуп турар.

Ол медеглелдиң мегечизи болгаш арын-нүүр чогу мырыңай иле.

Ливанның чагырыкчы бөлүктериниң реаксылыг империалисчи хөөн кирген политиказынга үдүр угланган, ливан улустуң тура халыышкынының мырыңай эгезинден тура-ла америк дипломатия ливаннарның демиселин Каттышкан Араб Республиканың талазындан кыжаныышкынның түңнели кылдыр көргүзерин янзы-бүрү аргабиле ораллашканы билдингир болгай. Ливан патриоттар чазак шериглерингe улай-улай өлүмүг согуушкуннарны таварыштыра бээрге Барыын чүкте реаксылыг пропаганда КАР «үймээнчилерге» шуутла чепсектиг деткимчени көргүзүп турар дээр аянныг даап бодаашкынны кыла берген. Ынчаарга ол даап бодаашкыннарны КНО-нуң Ливанда хайгааракчылар бөлүү ужунга үндүр сойгастап илереткен. Ынчан америк дипломатия өске овузунну кыла берген. Ливанда болуушкунар АКШ-тың айыыл чок чоруунга кыжаныш турар дээр хоозун чүвезин чулчуруй берген. Ынчаарга бүдүн чартык миллион чурттакчылыг бичии Ливан, америк диптен муң-муң километр ажылдыр турар Ливан АКШ-тың айыыл чок чоруунга кандыг-бир арга-биле кыжаныш болур бе ынчаш? Ак бажыңның медеглели Араб Чөөн чүктүң улустарынга удур империалистерниң агрессчи үүлгедиглерин агартыр дээн мегечи оралдажыышкын болуп турары мырыңай тодаргай.

Фактыларның көргүзүп турарын ёзугаар алырга, АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери Чоокку Чөөн чүкче агрессияның планнарын болгаш ону боттандырарының хоозун чылдаан шагда-ла ажылдап кылып алган. «Дузаламчы» дугайында АКШ-тан Ливанның президентизи Шамуунуң дилээнге хамаарыштыр англи парламентиге лейборист Бивеннің медеглээни болза: «ол чалаашкын Шамуннуң карманынга турган, ынчангаш Каттышкан Штаттарга херектиг болу берген үеде-ле ону ол кандыг-даа үеде ушта тыртып эккеп болур деп чүвени дээрги Фостер Даллес—боду-даа чулчуруп турганы бүгүдеге кайгамчык билдингир турган».

Иракка ирип-чыдаан реаксылыг-монархисчи ёзу-чурум дүжүрттүнгенде болгаш Ирак республика чарлаттынганда АКШ ыңдыг үе чедип келген кылдыр көрген.

Империализмге удур, бодунуң хамаарышпас чоруун, үр чылдарда даштыкы монополияларның үптеп ап турганы бодунуң бойдус байлактарын камгалаар дээш Иракты улузу шиитпирлиг демисежип үнген. Аныяк республиканың чазаа ирак-иордан федерация дижир чүведен үнгенин болгаш Каттышкан Араб Республиканы хүлээп көргенин чарлаан. Чурттуң национал эргe-ажыктарынга болгаш Бандунг конференциязының принциптеринге таарышкан политиканы чорударын ол онзалап демеглээн.

Араб Чөөн чүкте хамаарышпас болгаш тайбыгга ынакшылдыг чаа күрүненнің төрүттүнгенинге делегейиң бүгү депшилгелиг күштери илиг байыр чедирип турар. Ынчаарга ол болуушкун колонизаторларның кодан-турлаанга чажыттынмас өскөнежилгени хайныктырган, чүге дээрге ол чорук АКШ-тың болгаш Англияның Чоокку Чөөн чүкте агрессчи империалистиг политиказынга аар согуушкунну таварыштырганы ол болур. «Иракты 23 харлыг хааны Фейсалды болгаш ылаңгыя Иракка үр үеде саңдарлыг ажылдакчы турган премьер Нури Саидти дүжүр октааны Суэц каналын национализастаан үеден бээр Ортаакы Чөөн чүкте Барыын чүктүң туруштарынга эң улуг согуушкун ол болган» деп Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизи онзалап демеглээн.

АКШ биле Англия бо байдалдарда чер бөмбүрээниң ол районунда туруштарын хевээр артырар болгаш катап тургузар дээш шуут чепсектиг агрессия кылырын шиитпирлеп алган. Англи-америк монополияларның хардаачылары араб улустарның империализмге удур күчүлүг болгаш улам-на өзүп турар шимчээшкининиң түңнелинде кыжаныышкын адаанда болу берген боттарының аажок хөй ажык-кончаларының дугайында сагыш човай берген. Барыын талакы дипломаттарның ыыттавазын оралдажып турар чүүлдерин АКШ-тың болгаш Англияның буржуаз парлалгазы ажыы-биле чулчуруп турар. «Ортаакы Чөөн чүкте бистиң сонуургалывыс—нефть ол» деп Англияның «Скотсмен» солуну бижээн.

Араб улустарны колонизаторлар моондак чок дарлап болур турган үелер кеззе шагда эрткен үе болуп чорутканының дугайын ам Барыын чүкте политиктиг хөй-хөй ажылдакчылар сагындырып турарлар. Боо-чепсектерге болгаш эрги феодалдыг эжелелге даянган политикада перспектива чок деп түңнелди олар кылып турарлар. АКШ-тың «Нью-Йорк геральд трибюн» солунунуң хайгааракчызы Уольтер Липпманның бижээни болза: «Ам араб революцияга шериг талазы-биле удурланыышкынны кылып турар-дыр бис, ынчангаш Ортаакы Чөөн чүкте мусульман-арабтарның болгаш барыын талакы күрүнелерниң аразында кызыгаар онза чидиг кылдыр айыттының келген... Ыңдыг болганда чүл дээрге Ортаакы Чөөн чүкке нейтралитеттиң принцивинге үндезилеттинген таарыштырылганы саналдаары болур». Америк сенатор-демократ Морзе база ыңдыг түңнелди кылып турар. Чоокку Чөөн чүкте болуушкунларга хамаарыштыр ооң медеглээни болза: «Феодалдыг эжелелдиң эрги ёзу-чурумун доллар-биле камгалап болбас, ынчангаш ону америк чепсектиг күштер-биле камгалап алырының аргазынга чигзинип турар мен».

Угаан-бодалын чидирген империалистерниң үүлгедиглеринге удур бүгү улустар килеңнээшкин-биле удурланып турар. Агрессорларга орукту дуглаар, араб чурттарының хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалаар, тайбыңны камгалап алыр деп улустарның быжыг шиитпирлиг чоруу бо хүннерде онза күш-биле илергейлеттинип келген. Империалистиг агрессияда таваржы берген Араб Чөөн чүктүң улустарын тайбыңга ынакшылдыг бүгү кижи төрелгетен деткип турар. Азияның болгаш Африканың чурттарында удурланыышкынның күчүлүг үнү онза чаңгыланып турар. Колонизаторларның агрессиязын алды чүс миллион кижилиг Кыдат буруу шапкан. Индияның премьер-министри Неру, Индий национал конгресс партияның удурлугазы, Японияның, Индонезияның болгаш Азия диптиң өске-даа хөй-хөй чурттарының күрүне болгаш хөй-ниити ажылдакчылары агрессияга удурланып үнген. Азия болгаш Африка чурттарының эпсеткил каттыштырылгазының чөвүлелиниң доктаамал секретариады база удурланыышкынын бо диптерниң чурттарының өөрүнээзинден илергейлээн.

Чоокку Чөөн чүкте империалистиг агрессияга удур араб чурттарның улустары онза маадырлыг чоруун болгаш шиитпирлиин көргүзүп турар. Каттышкан Араб Республиканың президентизи Гамаль Абдель Насерниң медеглээнин ёзугаар алырга, «Ирак республикага удур кандыг-даа агрессияны КАР-га удур агрессия ыңдыр көөр апаар. Бо таварылгада КАР болза араб күрүнелериң коллективтиг айыыл чок чоруунуң дугайында керээге үндезилээш Ирак республиканың мурнунга бодунуң хүлээлгелерин күүседир апаар».

Араб чурттарга удур агрессияны саат чок соксадырын болгаш интервентилериң шериглерин олардан үндүрерин Совет чазак негээн. Бодунуң кызыгаарларының чоогунда районга улуг кыжаныышкынны тургузуп турар болуушкуннарны Совет Эвилели сагыш амыр көрүп олуруп ыңдавас, ынчангаш тайбыны болгаш айыыл чок чорукту камгалаарының эрге-ажыктарынга чагыртган эргежок чугула хемчеглерни алыр эргени бодунга артырып турар деп Совет чазак медеглээн.

Ф. СЕЙФУЛЬ-МУЛЮКОВ.

Ливанда байдал

БЕЙРУТ. (СЭТА). «Аль-Джарида» солунунуң бижээнин ёзугаар алырга Ливанда дүжүрген америк шериглериң саны июль 19-туң медээзиби-ле алырга, 8 муң кижи четкен. Ол шериглериң аразында 1700 парашютистер бар деп ол солун айыткан.

АКШ-тың Ливанда шериг командылакчызы июль 19-та Бейрут аэродромунга транспорт самолеттары 58 удаа кээп хонуп, америк шериглерни болгаш чепсекти Ливанда чедирип келген деп дыңнаткан.

Реактивтиг истребительдерден эгелээш вертолеттарга чедир бүгү хевирлериң америк самолеттары чурттуң агаар делгемин болгаш туруш байдалын өөренир соругабиле Ливан девискээриң кырынга соксаал чок ужуп турар.

—☆—

Иракта байдал

КАИР. (СЭТА). МЕН агентилели Багдаттан бодунуң кол директору Камель эль-Хенауиниң дыңнадынын парлап үндүрген. Бүгү-ле Иракта бүрүн ооҗум чорук колдап турар деп К. Хенауи дыңнаткан «Багдадка келген кандыг-даа кижи ол найыслал революцияның төвү апарганын эскербейн барып ыңдавас. Иракты найыслалында амыдырал мырыңай чогумчалыг болгаш кандыг-даа кызыгаарлаашкын чок.

Улус болза, революстуг чазакка бүрүн сагыш-сеткил каттыштырылгазын, аңаа хүндүткелин илергейлеп турар. Революция болза, миллион-миллион иракталрның чүректериниче оруун тыпкан. Ол бодунуң тиилелгезин чаңнык дег дүргени-биле тудуп үнген» деп ол бижээн.

Фейсал хаанның болгаш ызыгуур салгакчызы Абдул Иллахтың күрүне эргилдезиниң эге бажында-ла өлүрткүзээнин сагындыргаш, Хенауиниң бижээни болза, «Революстуг чазак эрги политиктиг ажылдакчыларны болгаш министрлер турганнарны тудуп хоруудаан. Оларны тускай шериг судунга шиидер. Оларның буруудадыышкыннары чоокку хүннерде улуска чарлаттынган турар. Чазактың тудуп хоруудаааны кижилер улусуң килеңнээшкининден чайлап үнерин оралдашкаш, эрге-чагыргаларга боттары дүжүп бергеннер».

—☆—

Каттышкан Араб Республика биле Ирак Республиканың аразында дугуржулга

КАИР. (СЭТА). МЕН агентилелиниң Дамаскиден дыңнатканындан алырга, Каттышкан Араб Республиканың болгаш Ирак Республиканың чазак төлээлериниң ужуражыышкыны июль 19-та болган. Ирак төлээлерни премьериң оралакчызы Абдель Салям Ареф, Каттышкан Араб Республиканың төлээлерин президент Насер олар баштап чоруур. КАР биле Ирак Республиканың аразынга болуп эрткен чугаалажыышкыннарның түңнелинде дараазында дугуржулгалар чарып алдынган:

«1). Кайы-даа чурттарның хамааржып холбашкан хүлээлгелерин болгаш дугуржулгаларын база хамыктың мурнунда араб чурттарның Лигазының уставын болгаш араб күрүнелериң коллективтиг айыыл чок чоруунуң пактызын кайы-даа талалар бадыткаан.

2). Улустар аразының байдалының айтырыгларының талазы-биле боттарының аразында харылзааларлыг болурунуң дугайында, а ол ышкаш ук чурттарга удур азы оларның кайы-бирээзинге удур өөскөөн кандыг-даа агрессияны кады күш-биле ойтур шаварынга, база аңаа холбаштыр соңгаарладып болбас эргежок чугула практиктиг хемчеглерни алырынга шиитпирлиин ийи чазактарның төлээлериниң кайы-даа талазы бадытааннар.

3). КНО-нуң Уставын деткижеринге ийи чурттарның кайызыныңдаа өргелерин болгаш идепкейлиг киржилгезин хандырар соругабиле база Ортаакы Чөөн чүкке болгаш бүгү делегейге тайбыңны быжыглаар соругабиле улустар аразының айтырыгларынга бүрүнү-биле кады ажылдажыры.

4). Ийи чурттарның аразынга экономика болгаш культура талазы-биле кады ажылдажылганы хөгждер соругабиле соңгаарлаттынмас политиктиг хемчеглер алыры.

5). Ийи чурттарның кайызыныңдаа эрге-ажыктарынга хамаарышкан бүгү айтырыгларның талазы-биле оларның аразынга доктаамал харылзааларны болгаш консультацияларны чорудар дугайы».

КАР-ның өөрүнээзинден дугуржулгага президент Насер, Ирак Республиканың өөрүнээзинден премьер-министриниң оралакчызы Абдель Салям Ареф ат салганнар.

Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелинде

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Айыыл чок чорук Чөвүлели Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкте байдалды чугаалажырын июль 17-де үргүлчүлээн.

Чепсектиг күштери Ливанче болгаш Иорданияже халдап кире берген Англияның чорудулгазын, база ол ышкаш АКШ-тың чорудулгазын ооң чазаа «шын» санап турар дээрзин Францияның төлээлекчизи Пьер де Восель медеглээн.

КНО-нуң Ливанда хайгааракчыларының ажыл-чорудулгазын түр соксадыр дугайында тускай резолюция төлевилелин Швецияның төлээлекчизи Ярринг киргген. АКШ-тың Ливанда интервенциязы байдалды үндезини-биле өскертип турар болгаш «КНО-нуң хайгааракчылары бодунуң ажылын даштыкы шериглер туруп турда күүседири политика талазы-биле алырга мырыңай таарышпас болуп турар» деп Ярринг база катап медеглээн. Ыңдыг болза-даа Ливандан америк шериглерни үндүрериниң планын ажылдан кылган турган болза, ынчаарда байдал өскерилген турар ийик деп Ярринг үргүлчүлээн. Ынчангаштың швед резолюция төлевилели КНО-нуң хайгааракчыларының ажылчорудулгазын түр соксадырын негеп турар.

Японияның төлээлекчизи Мацудайра америк интервенция дугайында бодунуң чазааның медеглелинден удурланышкак үнелээшкинни берип, Японияның туружун тодаргайлап чүве чугаалаан. Ливанда байдалды Айыыл чок чоруктуң Чөвүлели таарыштырып турда-ла, АКШ-тың чазаа Ливанче бодунуң шериглерин чорудар деп шиитпирлээн дугайында Мацудайра сеткил хомудаашкынын илереткен. Ливанга АКШ-тың шериглериниң турары соксаар апаар боор дээрзинге Японияның чазаа болгаш улузу идеген турар деп ол медеглээн.

Ирактың херек кырында турбайн турар хааның чазааның болгаш Иорданияның төлээлекчилериниң чугаазының соонда Совет Эвилелиниң төлээлекчизи А. А. Соболев сөс алган. АКШ-тың чазаа боттарының шериглерин Ливандан дүрген үндүрерин изии-биле күзеп турар дээр дугайында Лоджтың бадыткалын анаа оюп эртип болбас деп А. А. Соболев чугаалаан. Оны кылырынга оларга ким шаптык болуп турарыл? Оны кылырынга чүгле АКШ-тың президентизиниң дужаалы херек. Бодунуң шериглерин Ливанче киирерде кандыг-даа чопшээрелди КНО-дан АКШ айтырбаан хирезинде-ле АКШ бодунуң шериглерин Ливандан үндүрериниң чепшээрелин КНО-дан чүге айтырып турарыл? Ыңдыг байдал америк чазактың медеглелин чигзинишкиниг байдалга тургузуп турар.

КНО бодунга харыысалганы албааже чедир АКШ-тың шериглери Ливанга артар деп биске чугаалап турар-дыр дээрзин А. А. Соболев чугаалаан. АКШ-тың Ливанда чепсектиг интервенциязынга чедирле ыңдыг харыысалганы КНО бодунга алган турган. Чүвениң ужуру болза, АКШ КНО-нуң ол харыысалгазын санап көрбейн, Ливан дугайында Айыыл чок чоруктуң Чөвүлелиниң шиитпиринге удур, КНО-нуң Уставының принципин үреп турар чаңгыс талалыг хемчеглерни алган болуп турар. КНО-нуң хайгааракчыларын Ливандан ол чуртта америк интервенцияның ужурундан дедир кыйыртыр деп Швецияның саналын чөптүг болгаш чогуур үезинде деп Совет Эвилелиниң төлээлекчизи демеглээн. КНО-нуң хайгааракчылар бөлүүн моон соңгаар Ливанга артырары Ливанның херектерине АКШ-тың шериг интервенциязын КНО-нуң тугунуң адаа-биле ыыттавайн чажырдр дээни ол болур ийик деп А. А. Соболев медеглээн.

Панаманың төлээлекчизи америк интервенцияны шынгыы буруу шапкан. Ыңдыг болза-даа АКШ-тың резолюциязын деткип турарын ол-ла дораан медеглээн.

ССРЭ-ниң төлээлекчизи А. А. Соболев ол хуралга чүве чугаалааш, моон адаанда резолюция төлевилелин киргген: «Айыыл чок чоруктуң Чөвүлели, америк чепсектиг күштерни Ливанның девискээринче киирген дугайында АКШ-тың төлээлекчизиниң база ол ышкаш Иорданияже британ чепсектиг күштерни киирген дугайында Великобританияның төлээлекчизиниң дыңнадынын дыңнаалы, ыңдыг янзылыг чорудулгалар араб чурттарның улустарының иштики херектеринге каржы холгаарлаашкын болур болгаш КНО-нуң Уставында, ылаңгыя ооң 2-ги бөлүүнүң 7-ги үүлүнде кандыг-даа күрүненің иштики херээнге херек кырында киржирин хоругдап турар КНО-нуң соругла-бодалгаларынга, принциптеринге удур болуп турарын санап көрбүшаан,

АКШ-тың болгаш Великобританияның чазактарының чепсектиг холгаарлаашкынын соксадырын болгаш Ливанда база Иорданияда боттарының шериглерин доп-дораан үндүрерин кыйгырып тур.

Бир эвес Айыыл чок чоруктуң Чөвүлеля бөгүн бо резолюция төлевилелин хүлээп ап шыдавас болза, АКШ-тың, Англияның Ливанга база Иорданияга удур чепсектиг агрессиязын чугаалажыры-биле КНО-нуң Кол Ассамблеязының онза сессиязын чыылдырар дугайында ССРЭ-ниң төлээлери саналын кинрер деп А. А. Соболев медеглээн.

Ооң соонда чанкайшичи чүве чугаалаан. АКШ-тың болгаш Англияның боттарының төлээлекчилериндеи ангыда, ол дээрге АКШ-тың болгаш Англияның Чоокку Чөөн чүк чурттарынче чепсектиг интервенциязын чөптүг деп турар карачаңгыс оратор болуп турар.

Чанкайшичиниң соонда Каттышкан Араб Республиканың төлээлекчилери Лютфиге сөс берген.

КАР Иорданияның «херектеринге холгаарлап турар» деп Иорданияның хомудалы дээрге үези шагда-ла эрткен чоруктарга үндезилеттингеи болгаш ол хомудалдың утказы болза англи шериглериниң Иорданияже чаа халдап киргенин агартыр дээн чорук болур-дур деп ол демеглээн. Англи чазактың хемчеглери колониалдыг эрги политиканың үргүлчүлели-дир деп Лютфи медеглээн. Англи интервенция делегей байдалын улам-на нарыыдаткан болгаш бүгү делегейде тайбыңга айыылдыг байдалды тургузуп турар деп ол база демеглээн.

АКШ-тың болгаш Англияның талазындан КАР-га удур буруудаашкынныг, өөчүк-чөңгээлиг чоруктарны разведка болгаш пропаганда органнарының үндүрүп турарын барымдаалааш, Айыыл чок чоруктуң Чөвүлели ол дугайында шиитпир үндүрүп ыыдавас деп КАР-ның төлээлекчизи медеглээн.

«Америк хамаатыларны камгалаары» чугула деп Лоджиниң чугаалаанынга хамаарыштыр, эрткен үүс чылдың төөчү чок колониалдыг дайыннары «шак ыңдыг байдалларбиле чагдынып турган деп Лютфи сагындырган. Ливанда иштики кризистиң 60 хонуктарының иштинде чаңгыс-даа америк хамааты озалондакка таварышпаан деп Лютфи чугаалаан.

Каттышкан Штаттарның болгаш Англияның ап чоруткаы агрессиязының ёзулуг соругазы болза, ирак улустуң ёзулуг иштики херээ болур Иракта болуушкуннарга холгаарлаашкын болуп турарын Лютфи медеглээн.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

Чепсеглениишкиннерни дүжүрери болгаш улустар аразынга кады ажылдажылга дээш Бүгү-делегей конгрезинде

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА-ныг тускай корр.) Маадырлыг ливан улустуң төлээлекчизи, Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кежигүнү доктор Ханнаның чугаазын конгрестиң төлээлери улуг кичээнгей-биле дыңнаан. Национал хамаарышпас чоруу дээш ливан улустуң чүткүлдүг демиселиниң дугайын чугаалавышаал, Ливанның улузу демиселин тиилелгеге чедир соксатпас деп доктор Ханна медеглээн.

Сураглыг кыдат эртемден Го-Мо-Жо чурттуң хосталгазының соонда Кыдат Улус Республиканың чедиишкиннериниң болгаш социалистиг чурттарның тайбыгга ынакшылдыг базымларының дугайын чугаалаан. Чепсектиг күштерни кызырарының талазы-биле Совет Эвилелиниң болгаш Кыдаттың чаңгыс талалыг хемчеглерин ол айыткан болгаш атомнуг болгаш водородтуг чепсектериниң шенелделерин Совет Эвилели соксатканының ужур-дузазын онзалап демеглээн.

Конгрестиң пленарлыг хуралынга Бүгү-эвилелдиң садыг палатазының Президиумунуң даргазы М. В. Нестеров база чүве чугаалаан. Дайынның бүгү аар-бергезин бодунга үүктеп эрткен совет улус ам тайбың тургузукчу күш-ажылын кылып турар болгаш бүгү улустар-биле тайбыңче болгаш найыралче чүткүп турар.

М. В. Нестеров бодунуң чугаазының түңнелинде Чоокку Чөөн чүкте байдал дугайында айтырыгга доктааган. Чоокку болгаш Ортаакы Чөөн чүкте империалистиг агрессияны бүгү совет улус буруу шаап турар деп ол демеглээн.

Англияның, Кипрниң болгаш Данияның тайбың дээш демиселчилериниң төлээлекчилери конгрестиң пленарлыг хуралынга допчу чугаалар кылган.

Бежээ конгресске беш комиссиялар ажылдап эгелээн: политиктиг кады ажылдажылга талазы-биле, экономиктиг кады ажылдажылга талазы-биле, чепсеглээшкин дүжүрериниң, культурлуг кады ажылдажылга талазы-биле болгаш тайбыңга ынакшылдыг күштериниң кады ажылдажылгазының талазы-биле комиссиялар.

Хову турлааның арыг-шевери

Хову ажылдарының үезинде эр, херээжен колхозчулар колхоз суурларындан ырак хову турлагларынга үр үеде ажылдап турарлар.

Ол чорук болза хову турлагларын тудуп азы эргилерин септеп белеткээр арга-биле колхозчуларның, механизаторларның ховуга культура-амыдыралының таарымчалыг байдалын тургузарын көдээ ажыл-агый артельдериниң баштаар черлеринге хүлээндирип турар.

Бо үедеги хову турлаа болза чаагайжыды туттунган кодан-суур болур ужурлуг, аңаа уруглар ялизин, ниити чурталга бажыңнарын, таваллар курдадыр, машина-тракторлар ажаап тургузар шыыглыг серилерни, тарда складтарын, нефть шыгжаар черин, а ол ышкаш столовая-кухняны, чунар бажыңны, душту болгаш ажыл-агый складтарын тудуп белеткээрин колхозтарга партия болгаш чазак сүмелеп турар.

Колхозчуларның кадыкшылын камгалаар соругла-биле колхозтарның баштаар черлери болза хову турлаан тудуп тургузар черни шилип алырынче, ону планнаарыынче болгаш тударынче, эрги турлагларны чогуур үезинде септээринче болгаш оларның девискээрлерин аштап арыглаарынче кичээнгейни салыр ужурлуглар.

Колхозтуң хову турлаан тургузар черни шилип алырда арыг-шевер талазы-биле дараазында негелделерни күүседири чугула.

Хову турлаан бригаданың ажылдап турары хову участогунуң ортузунга, шынаадан 3 километр, доозунуг оруктардан 100 ажыг метр ырак бедиксимээр черге тургусса чогуур.

Хову турлаанга ажылдаар колхозчуларны, механизаторларны арыг суг-биле хандырар чорук оларның кадыкшылынга улуг ужур-дузалыг. Ховунуң байдалдарында соок кара-суглар, кудуктар суу чок черлерге ажык суг хөөлбектериндеи, арыктардан сугну ажыглаар апаар. Ыңдыг сугларны эки турнуктуруп, хоразын арылдыргаш, хереглээри эргежок чугула.

Ижер сугну ыяавыла аксы мунгаш ыяш, демир досаарларга сөөрттүр болгаш шыгжаан кадагдлаар ужурлуг. Ажык черлерден ускан ижер сугну хлор, чугай-биле хоразын ыяавыла арылдырар азы ону хайындырар херек. Ховунуң байдалдарында сугну чеп ажыглаарын хайгааараар соругла-биле колхоз баштаар чери санитар талазы-биле хөй-ниитиниң төлээзин томуйлаар, а ол төлээ болза сугну хлорлаарын канчаар чоп чорударының дугайында тодаргай сургаалданы участок эмнелгезинден азы фельдшер-акушер пунктузундан алыр хүлээлгелиг.

Ховунуң байдалдарында эки таарыштыр организастап тургускан ниити чемненилге колхозчуларның кадыкшылынга дыка ужур-дузалыг. Ижин, шөйүнду аарыгларындан камгалаттынган, хорааннаныышкын чок, ийи шынарлыг, амданныг чемнер-биле колхозчуларны болгаш механизаторларны хандырарынче бүгү хемчегерни алган турар ужурлуг.

Хову турлааның кухнязын арыгланыр бажындан, суунду оңгарындан, мал кажаазындан бети дээрге-ле 0 метр ырак черге тудуп тургузар херек.

Чем продуктуларны кухняже тускай саваларга чедирер болгаш шыгжаар: эштти болгаш балыкты—иштин цинкалыг демир-биле шап каан харжактар иштинде, хлебти—муңгаш харжак азы арыг шоодай иштинде сугар, суттү—чайырлыг бидоннарга азы баалыныг саваларга кудэр. Дүрген үредир продуктуларны дуазын иштинде чарыгдаарынга өйлеп белеткээр херек.

Кухняга чемнер белеткээр сава аймаан ниити стоссааларны-биле бир домей кылдыр хандырар. Эштти, балыкты, ногаа аймаан кезип белеткээр тускай калбак манзыларны тургускулааш, оларны чанынга «ЧЭ» (чиг эт), «БЭ» (бышкан эт), «ЧБ» (чиг балык), «ББ» (бышкан балык), «ЧН» (чиг ногаа), «БН» (бышкан ногаа) деп бижимелдерни аскылаар херек.

Белен чемни муңгаш сава иштинге 4 шактан үр эвес, а соок чемнерни (внегрет) 2 шактан үр эвес үе иштинде шыгжаар. Бир эвес белеткеп каан чем дараазында хүнде хереглээринге артта берзе, ону ишти соок чер бажың иштинге тургузар херек. Ынчаар тургускан муны, щинн хереглээринің мурнунда хайындырар, а ийи дугаргы чемнерни: эштти, балыкты катап хаарар херек.

Чайгы үеде столоваяны кухня-биле кожа организастааш, ооң кырын мунгаштай шып болур. Кухня ажылдакчыларынга болгаш чемненикчилерге чунар демирни ийи аңгы кылдыр тургузуп белеткезе чогуур. Кухняга-даа, столоваяга-даа сээктер, хемирикчилер-биле демиселдиң хемчеглери алдынган турар ужурлуг.

Саваларны чуп аштаарынче онза кичээйгейни салыр. Хирлиг саваларны ижин, шөйүндүнүң халдавырлыг аарыгларының, чемге хорааннаныышкынның өөскүүрүнүң, чылдагааны бооп болур. Саваларны чем салып, кутканының соонда дораан чугза чогуур. Оларны чуур мурнунда чем артыындан эки арылдыр аштаар. Саваны баштай щелок холаан изиг сугга, ооң соонда изидип каан арыг сугга чутташ, кургадырын сүмелеп турар.

Хову турлаанга бок, чуунду ашталгазынче кичээнгейни күштелдирери чугула. Турлагның девискээрин арыг-шевер тургузуп, өдекти, арыгланыр черлериң богун болгаш чем артынчызын чөп аштап, ажаар чорук ижин, шөйүндүнүң аарыгларын нептеретпес, маңгыс курттарны өөскүтпес талээде, сээктер-биле демиселдиң кол үүлү болур. Ону боттандырар сорулга-биле кургаг боктарны өртедир, чем артынчыларын мал чемнеринге хереглээр, арыгланыр черлер богун, өдекти чеп ажаар херек. Хову турлаанын арыгланыр черинге тускай бажың тутпайн, а чүгле чуртталга бажыңнарындан, кухнядан болгаш кудуктан 30—50 метр ырак черге оңгар каскаш, кылын ап болур. Ол оңгарны ханызы 0,7 метр, доора калбаа 0,3 метр кылдыр казар. Ооң узун дуртунуң хемчээлин кижиниң эвээш хойүнге хамаарыштыр (1 метрни 20—30 кижи ажыглаар) таарыштырар. Ынчаар тургускан хову оңгарын бускаш, өске черге дажыглап аппарып туттар кылдыр таарыштырган тускай калбак манзалар-биле дуглай кажаалаар. Хову оңгарын ажыглаар үеде ооң иштинде бокту кургаг довурак-биле удур-ла дуглалдыр хөөп турар, а ооң иштинде бок оңгарның дөртүн үш кезээйче долуп үнүп келген турда ону довурак-биле шуут хөөп кааптар ийикпе азы дараазында чылда удобрение кылдыр хереглээри-биле компостулаар херек.

Көдээ участок эмнелгелериниң, фельдшер-акушер пунктуларының ажылдакчылары хову турлагларынга үргүлчү-ле туруп ыңдавас чүве болганда, колхозчуларның, механизаторларның ортузунга санитар талазыбиле билиглерни калбаа-биле нептередири чугула. Колхозчулар болза хову турлаанда арыг-шеверниң байдалын боттары хайгааараар, кемдээшкин болгаш ондактыг айыыл болган таварылгада качыгдаан кижиге эмчи келгиже чедир баштайгы дузаламчыны көргүзер болгаш колхозчуларның, механизаторларның ортузунга санитар талазы-биле тайылбыр ажылын калбартып чорудар хүлээлгелиглер.

Эргежок чугула шарыг материалдары-биле болгаш эмнер-биле хандыртынган аптечканы азы санитар сумказын хову турлаг бүрүзүнге колхоз баштаар черлериниң күсели-биле организастап тургускан турар ужурлуг.

Тыва областың Санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ; редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация кылдызының 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал кылдызының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, улетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый кылдыстериниң 3—68, чагаа кылдызының база бухгалтериянның 3—65.

ТС—00796. Культура өргелелиниң типографиязы.